

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Marek Varmuža

Neplatnost a neexistence manželství

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlášení

„Prohlašuji, že tuto diplomovou práci, jenž nese název *Neplatnost a neexistence manželství*, jsem vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne 1. 3. 2019

Marek Varmuža

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucí diplomové práce paní Prof. JUDr. Milaně Hrušákové, CSc., za odborné rady při zpracování mé práce, a dále všem, kteří mi pomohli při jejím psaní.

Obsah

Úvod	6
1 Manželství.....	8
1.1 Pojem manželství.....	8
1.2 Vznik manželství.....	9
1.3 Způsoby vzniku manželství.....	14
1.3.1 Civilní sňatek.....	14
1.3.2 Církevní sňatek.....	15
1.3.3 Vzájemný vztah civilního a církevního sňatku	16
2 Neplatnost manželství	18
2.1 K neplatnosti manželství obecně.....	18
2.2 Zákonné překážky.....	20
2.2.1 Nezletilost.....	21
2.2.2 Omezená svéprávnost.....	24
2.2.3 Bigamie.....	25
2.2.4 Příbuzenství.....	27
2.2.5 Překážka závislosti.....	29
2.3 Vady právního jednání při uzavírání manželství.....	30
2.3.1 Nátlak při uzavírání manželství	31
2.3.2 Omyl v totožnosti.....	32
2.3.3 Omyl v povaze	33
2.5 Důsledky prohlášení neplatnosti manželství.....	33
3 Neexistence manželství.....	35
3.1 K neexistence manželství obecně.....	35
3.2 Vady projevu a náležitosti, na nichž je pro vznik manželství nutno trvat.....	36
3.2.1 Vady souhlasného projevu vůle o vstupu do manželství.....	36

3.2.2	Nutné náležitosti sňatečného obřadu	38
3.2.3	Nutné náležitosti v souvislosti se sňatečným obřadem.....	40
3.2.4	Uzavření manželství před dovršením šestnácti let.....	42
3.2.5	Manželství mezi osobami stejného pohlaví	42
3.3	Právní důsledky neexistence manželství	43
4	Procesní aspekty zdánlivosti a neplatnosti manželství	44
	Závěr	48
	Seznam zdrojů	50
	Shrnutí práce v anglickém a českém jazyce.....	53
	Seznam klíčových slov v anglickém a českém jazyce	54

Úvod

Manželství je jedním ze základních stavebních kamenů naší společnosti. Ani uzavírání manželství se však neobejde bez problémů v právní oblasti, kdy někdy je nutno trvat na zneplatnění již vzniklého manželství, či dokonce na zdánlivosti jeho vzniku. Ve své diplomové práci se proto zaměřím na instituty neplatnosti a zdánlivosti manželství jako na celek, abych tím vytvořil základ pro další zkoumání, a následně podrobně rozeberu jednotlivé důvody neplatnosti manželství a zdánlivosti vzniku manželství, přičemž budu zkoumat, za jakých podmínek se naplní. Dále se v práci zaměřím na důsledky neplatnosti manželství a na důsledky prohlášení manželství za zdánlivé, a to především z pohledu manželů, kteří manželství s vadami uzavřeli, následně se budu věnovat osobnímu statutu manželů a majetkovým právům a povinnostem vzniklým prohlášením manželství za neplatné či zdánlivé.

Cílem mé práce bude podrobně a objektivně zhodnotit instituty neplatnosti a neexistence manželství jak po stránce hmotné, tak po stránce procesní. Tento rozbor mi následně umožní zodpovědět výzkumnou otázku, zda je současné právní zakotvení těchto institutů dostatečné, či zda by bylo vhodnější přistoupit ke komplexnější právní úpravě, případně jakým způsobem by takové změny měly být provedeny. Dále podrobně vymezím hranici mezi neplatností a neexistencí manželství, neboť vzhledem k odlišným následkům jejich prohlášení není možné překrývání důvodů pro neplatnost či pro neexistenci manželství, a je proto nutné jejich důsledné rozlišování.

V diplomové práci budu pracovat především s odbornou komentářovou literaturou a odbornými články, které se tomuto tématu poměrně hojně věnují. Podstatným zdrojem mé práce je také judikatura soudů. Vzhledem k rozsahu práce se neuchyluji ke komparaci se zahraničními úpravami, neboť předmětem mého zkoumání je aplikace těchto institutů v českém právním prostředí. V práci využívám zejména metodu analytickou a deskriptivní, kdy při výkladu jednotlivých ustanovení využívám zejména jazykový, historický a teleologický výklad.

Tomuto tématu se již v kontextu nového občanského zákoníku věnovala komentářová literatura a několik odborných článků, mám však za to, že mnou stanovené cíle mohou přispět k lepšímu porozumění dané problematice a poskytují užitečné informace pro budoucí zákonnou úpravu. Mám za to, že další možný výzkum těchto dvou institutů by mohl směřovat do oblasti historických důvodů neplatnosti a neexistence manželství, zejména historických zákonných překážek manželství.

Vzhledem k důležitosti institutu manželství je třeba, aby možné vzniklé problémy byly správně řešeny jak po stránce hmotné, tak po stránce procesní. Téma neexistence a neplatnosti manželství jsem zvolil především proto, že ačkoliv jde o v praxi výjimečné případy, jsou bezesporu

zásadní pro osobní sféru obou manželů a jejich úpravě je nutno věnovat zvýšenou pozornost, neboť se jedná o práva spojená se statusem člověka.

1 Manželství

Pro důkladné zkoumání otázek neplatnosti a neexistence manželství nejprve vymezím pojem manželství. Rovněž považuji za nezbytné rozvést zákonné předpoklady vzniku manželství, jakož i způsoby vzniku manželství a případné možné problémy se vznikem spojené.

Výchozí úprava institutu manželství se nachází v první hlavě části druhé zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník (dále také NOZ). Zařazení úpravy manželství do občanského zákoníku je novinkou, neboť úprava předchozí se nacházela v zákoně č. 94/1963 Sb. zákona o rodině (dále také ZOR). S účinností nového občanského zákoníku byl zákon o rodině zrušen a jeho obsah, ač upravený, byl vtažen právě do těla nového občanského zákoníku. Právní úprava manželství obsažená v druhé části občanského zákoníku v zásadě obsahově navazuje na předchozí úpravu zakotvenou v zákoně o rodině, a to jde-li o pojem, účel, uzavírání manželství, zákonné překážky, práva a povinnosti manželů i zánik manželství.¹

1.1 Pojem manželství

Legální definice manželství, která se nachází v § 655 NOZ, uvádí, že manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Druhá věta tohoto ustanovení vymezuje hlavní účel manželství, jímž má být je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku potvrzuje, že se jedná o definici legální, nikoli definici smyslem manželství, nicméně považuje za nezbytné vymezit, co je pro vlastní podstatu manželství typické. Za tyto základní typické znaky manželství považuje trvalost manželství a uzavření manželství mezi osobami rozdílného pohlaví.

Trvalost manželství je v České republice považována za nezbytný atribut manželství. Je tomu tak jednak proto, že v českém právním řádu neexistuje a nikdy neexistoval institut „manželství na zkoušku“², jednak proto, že zánik manželství je obecně spojován pouze buď se smrtí jednoho z manželů, nebo s poměrně komplikovaným procesem rozvodu manželství.

Jako svazek muže a ženy (respektive osob různého pohlaví) vymezoval manželství již Obecný zákoník občanský³ (dále také OZO), přičemž na této skutečnosti zákonodárce trvá i v současnosti, kdy byl pro svazky osob stejného pohlaví zaveden institut registrovaného partnerství, upravený

---

¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2.

² BERGER, Miriam. Trial Marriage: Harnessing the Trend Constructively. *The Family Coordinator*, 1971, roč. 20, č. 1, s. 38.

³ § 44 zákona č. 946/1811 Sb. zák. soud., Obecný zákoník občanský, ve znění zákona účinném ke dni 31. 12. 1965.

v zákoně č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství. Toto rozdělení je předmětem stále rostoucích sporů⁴, vzhledem k rostoucí liberalizaci společnosti je však možné očekávat, že v budoucnu bude rozlišení mezi oběma instituty upraveno jinou formou. Této možnosti se budu věnovat dále v textu.

Vymezení tohoto pojmu prošlo značným historickým vývojem. Ačkoli Obecný zákoník občanský poskytoval definici obecnějšího pojmu rodina,⁵ komplexnější definici manželství neposkytoval, pouze se v § 44 spokojil s tím, že vymezil, čím se zakládají rodinné poměry a k čemu se zavazují osoby v manželské smlouvě.⁶ Zákon o právu rodinném (dále také ZPR) také neposkytl komplexní definici manželství, kdy v § 1 pouze vymezil způsob, jakým se manželství uzavírá.⁷ Zákon o rodině v původním znění jako první uvedl definici manželství, ač velmi jednoduchou, kdy v § 1 udával, že manželství se uzavírá na základě dobrovolného rozhodnutí muže a ženy vytvořit harmonické, pevné a trvalé životní společenství.⁸ Lze tedy tvrdit, že zákon definoval manželství jako harmonické, pevné a trvalé životní společenství dvou osob stejného pohlaví, které je právně uchopeno. Takzvaná velká novela zákona o rodině z roku 1998 rezignovala na tvrzení, že manželství je životní společenství, navíc harmonické, a zdůraznila pouze trvalost tohoto společenství, vzniklého způsobem stanoveným zákonem.⁹ V současnosti lze tedy manželství považovat za určitý druh smlouvy, kdy oba manželé při jejím uzavření prohlašují, že v budoucnu budou plnit její požadavky, a to jak zákonné, tak ty, které si vytyčili mezi sebou.

1.2 Vznik manželství

Otázky neexistence a neplatnosti manželství jsou velmi často provázány již se samotným vznikem manželství, v této podkapitole proto uvedu základní vymezení a způsoby vzniku manželství, přičemž u samotných otázek spojených s neexistencí a neplatností manželství budu na toto vymezení odkazovat. Při zkoumání se zaměřím na ustanovení relevantní pro další části práce.

Výchozím ustanovením pro vznik manželství je § 656 občanského zákoníku. Ten uvádí, že manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství. Dle druhého odstavce § 656 je sňatečný obřad veřejný, slavnostní a činí se za přítomnosti dvou svědků.

---

⁵ KOMENDA, Antonín. Z dějin rodiny a manželství. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 28.

⁶ § 44 zákona č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř.z. účinném ke dni 1. 1. 1917.

⁷ § 1 zákona č. 265/1949 Sb. Zákon o právu rodinném, ve znění zákona č. 46/1959 Sb. účinném ke dni 1. 9. 1959.

⁸ § 1 zákona č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. 1. 2013.

⁹ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 2.

Důležitým pro další zkoumání je především pojem projev vůle. K projevu vůle důvodová zpráva uvádí, že je vyžadován svobodný a úplný souhlasný projev vůle (*liber ac plenus consensus*), kdy v anglických verzích relevantních textů mezinárodních smluv je vyžadován *free and full consent*; výraz *full* znamená dokonalý, bezvadný, řádný, perfektní, tudíž je třeba použitý výraz „úplný“ v tomto smyslu vykládat.¹⁰ Je tedy zřejmé, že sňatečným prohlášením není třeba výslovně potvrdit plánovaný vstup do manželství, nýbrž postačí jakýkoliv projev vůle, z něhož zcela jasně bude vyplývat snoubencova vůle, tedy například i prosté pokynutí hlavou, což ostatně pramení i ze znění § 659 NOZ. Uvedenou právní úpravu lze v tomto směru považovat za velmi pozitivní, neboť ze zákona odstraňuje naprosto zbytečný formalismus, kdy bylo z právního hlediska možno pochybovat o platnosti manželství i v případech, kdy tomu tak zcela zřejmě být nemělo.

Druhý odstavce § 656 NOZ stanovuje požadavek veřejnosti a slavnostnosti sňatečného obřadu. Veřejnost prohlášení snoubenců o vstupu do manželství je třeba chápat především v protikladu k institutu tajných manželství (*matrimonium clandestinum*), která zná jako výjimečnou formu uzavření manželství kanonické právo. Veřejnost prohlášení nelze spatřovat v tom, že manželství je třeba uzavřít na místě veřejnosti přístupném, ač tomu tak zpravidla bývá.¹¹

Je však nezbytné, aby zákonodárce po snoubencích vyžadoval, aby jejich sňatek byl slavnostní? V důvodové zprávě není nijak blíže vysvětleno, proč zákonodárce považoval za vhodné uvalit na snoubence tento „požadavek“. Dané ustanovení lze považovat za projev zvýšeného důrazu, který zákonodárce klade na uzavírání manželství jako životního společenství, avšak jde zřejmě pouze o ustanovení proklamační. Slavnostnost bude tedy spočívat zejména v oděvu snoubenců, ve výzdobě či v hudebním doprovodu, na platnost uzavření manželství však nedodržení slavnostní formy nebude mít vliv.¹²

Druhý odstavce § 656 NOZ dále uvádí, že sňatečný obřad se činí za přítomnosti dvou svědků. Toto ustanovení je provedením vyhlášky č. 124/1968 Sb. o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, která provádí stejnojmennou úmluvu. Ta ve svém prvním článku bodu prvním stanoví, že nebude právně uzavřen žádný sňatek bez úplného a svobodného souhlasu obou stran, vyjádřeného osobně po patřičném zveřejnění, v přítomnosti orgánu příslušného k provedení svatebního obřadu a svědků předepsaných zákonem.¹³ Zákonem, který předepisuje podmínku dvou svědků, je v tomto případě

---

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 6.

¹¹ Tamtéž, s. 8.

¹² ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 9.

¹³ vyhláška č. 124/1968 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ve znění pozdějších předpisů.

občanský zákoník. Přítomnost dvou svědků u sňatečného projevu má dlouhou historickou tradici, kdy povinnost jejich účasti byla stanovena již během Tridentského koncilu¹⁴. Zákon nikde nestanovuje požadavky, které musí svědek splňovat, aby mohl být za svědka považován. Jestliže však § 39 matričního zákona vyžaduje v případě snoubence, který nemluví nebo nerozumí česky, přítomnost tlumočníka, pomocí analogie by měl být tento požadavek vztažen i na takového svědka. Rovněž je třeba vyžadovat, aby svědkové byli zletilí, resp. plně svéprávní.¹⁵ Ačkoli je po přivolení soudu možné uzavřít manželství již v šestnácti letech, zákonodárce žádnou takovouto výjimku u svědků nestanovuje. Zejména je třeba zohledňovat skutečnost, že manželství osoby mladší osmnácti let je možné pouze za výjimečných okolností, přičemž jako svědek manželství postačí kterákoli zletilá a svéprávná osoba, není zde tudíž stav zvýšené společenské potřeby. Lze tedy zhodnotit, že svědci musí splňovat výše uvedené požadavky. V opačném případě by svědci mohli jen stěží naplnit svou zákonem uloženou úlohu, a jejich přítomnost, ač pramenící z tradice, by byla čistým formalismem, přičemž tento postup by nemohl být v souladu se záměrem zákonodárce. Pokud by tedy účast svědků nenaplnovala tyto zákonné požadavky, jako vhodné se jeví hledět na podmínku dvou svědků jako na nesplněnou.

Dalším relevantním ustanovením je pro vznik manželství § 659 NOZ, který stanoví, že manželství se uzavírá tak, že osoba jednající za orgán veřejné moci, anebo osoba, která jedná za orgán oprávněné církve, položí snoubencům jako oddávající otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství; kladnou odpovědí obou snoubenců vznikne manželství. Manželství vznikne i jinak, je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svou sňatečnou vůli. K pojmu „projev vůle“ viz výše. Důležité je však na tomto místě zmínit, že poslední věta ustanovení je legislativní novinkou, kdy dle instrukce Ministerstva vnitra č. 128/1955 Sb. instrukcí a nařízení, o uzavírání manželství před orgány místních národních výborů, byl vznik manželství závislý na souhlasné odpovědi obou snoubenců, na otázku zda dobrovolně vstupují do manželství. Uvedená instrukce byla zrušena k 1. 1. 1965 a nebyla již ničím nahrazena; přesto však obecní úřady podle ní většinou postupovaly.¹⁶ Ostatně jak uvádí i důvodová zpráva, v některých církvích a náboženských společnostech nevzniká manželství projevem vůle obvyklým u občanského sňatku, je tedy třeba připustit vznik manželství i jiným dostačujícím prohlášením sňatečné vůle.

Během sňatečného obřadu musí snoubenci dle § 660 učinit takzvané prohlášení o příjmení. Toto prohlášení nese důležitý význam, neboť na jeho základě bude rozhodováno o změně, či o

---

¹⁴ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 10.

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 8.

¹⁶ Tamtéž, s. 14.

nezměnění příjmení jednoho, či obou snoubenců. Právu na jméno se nový občanský zákoník věnuje v § 77 a 78, ve kterých zakotvuje právo na užívání jména, ochranu jména a úctu k němu. Ačkoli se tedy může jevit § 660 NOZ v porovnání s některými dalšími ustanoveními upravujícími uzavírání manželství jako méně podstatný, je tomu právě naopak. Zvýšený důraz, který nový občanský zákoník klade na ochranu jména, spolu s lidskoprávní ochranou jména uvedenou ve článku 10 odstavci 1 Listiny základních práv a svobod, má za následek, že na učinění prohlášení o příjmení, je bezpochyby nutno považovat za důležitou náležitost pro vznik manželství. Přestože však sebou změna příjmení nese důležité následky, a to jak z pohledu lidskoprávního, tak při výkonu veřejné správy, mám za to, že prohlášení o příjmení nelze považovat za náležitost, na jejíž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat. Pokud by tedy dohoda o příjmení byla opomenuta, manželé by nadále nesli svá dosavadní příjmení.¹⁷

Pro výzkumný cíl této práce je významný § 664 NOZ, který se věnuje tzv. předoddavkovému řízení. Ten uvádí, že o provedení sňatečného obřadu snoubenci požádají orgán veřejné moci, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno, a předloží doklady osvědčující jejich totožnost a způsobilost k uzavření manželství. Toto ustanovení dále odkazuje na zák. č. 301/200 Sb. Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, (dále také matriční zákon), který stanoví, jaké doklady je třeba předložit. Je-li jejich opatření spojeno s těžkou překonatelnou překážkou, odstavec druhý umožňuje orgánům jejich předložení prominout. Výčet těchto dokladů uvádí § 32 – § 37 matričního zákona. Na tomto místě je vhodné také zmínit, že právě toto předoddavkové řízení je jakýmsi sítem, které zabraňuje uzavření manželství, které by jinak bylo uzavřeno i přes zákonnou překážku. V některých případech se jedná i o zábranu „poslední instance“, kdy manželství uzavřené napříč překážce by jinak bylo konvalidováno a považováno za platné. Manželství uzavřené napříč tomu, že neproběhlo předoddavkové řízení, by nebylo možno postihnout ani neplatností, ani neexistencí. Bylo by však zcela jistě vhodné dodatečně zkoumat, zda nedošlo k uzavření manželství neplatného či zdánlivého z jiného důvodu.

Pro otázky neplatnosti manželství je relevantní zejména ustanovení § 665 NOZ, dle kterého snoubenci při sňatečném obřadu uvedou, dříve než učiní sňatečný projev vůle, že jim nejsou známy překážky, které by jim bránily v uzavření manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství. Vzhledem ke skutečnosti, že manželství vzniká dle § 656 NOZ souhlasným projevem vůle snoubenců o tom, že spolu vstupují do manželství, nemá nesplnění podmínek § 665 NOZ pro takto vzniklé manželství žádné následky. Jedná se tedy zřejmě o ustanovení, jehož hlavním účelem

---

¹⁷ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975. Praha: Leges, 2016, s. 9.

je poučit oba snoubence o závažnosti jejich rozhodnutí o vstupu do manželství. Tento výklad ostatně podkládá i důvodová zpráva, která uvádí, že toto tvrzení nemá právní následky.

V praxi se však již vyskytly případy, kdy jeden z manželů požadoval zneplatnění manželství pro uvedení v omyl, kdy druhý manžel před vstupem do manželství uvedl nepravdivé informace o svých majetkových a rodinných vztazích. Soud však v tomto případě správně neaplikoval § 684 NOZ, nýbrž odkázal na povinnost obou manželů seznámit se vzájemně s okolnostmi uvedenými v § 2 a § 6 zákona o rodině, který se obsahově shodoval se zněním § 665.¹⁸ V praxi je tudíž toto ustanovení relevantní i pro řešení otázek neplatnosti manželství.

Pro další části této práce je důležité také zmínit institut uzavření manželství na základě plné moci zmocněncem. Takovéto zmocnění vyplývá z občanského zákoníku, který v § 669 odst. 1 uvádí, že jsou-li pro to důležité důvody, může krajský úřad, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno, na žádost snoubenců povolit, aby projev vůle jednoho ze snoubenců o vstupu do manželství za něj učinil jeho zmocněnec. V druhém odstavci dále blíže specifikuje náležitosti plné moci, mezi které patří údaje osvědčující totožnost a další rozhodné skutečnosti týkající se obou snoubenců a zmocněnce a prohlášení o příjmení. Musí v ní být rovněž uvedeno, že snoubencům nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvažili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství. Plná moc vyžaduje písemnou formu a podpis na ní musí být úředně ověřen. Beze sporu je, že manželství uzavřená na základě zmocnění jsou a nadále by měla být výjimečnou záležitost.

Jedná se o tradiční institut, který byl upraven již v obecném zákoníku občanském z roku 1811.¹⁹ Novinkou v občanském zákoníku je však skutečnost, že nově zákon nepožaduje stejnost v pohlaví zástupce a zastoupeného, neboť by tím docházelo k porušení zásady rovnosti pohlaví.²⁰ Jde-li o vymezení pojmu „důležité důvody“, praxe za ně považuje zejména pobyt jednoho z manželů v zahraničí či nepodmíněný výkon odnětí svobody.²¹ Povolení je vydáváno formou správního rozhodnutí, vůči němuž je možno podat odvolání.²² Jak již vyplývá ze samotné dikce zákona, projev vůle zmocněncem může být učiněn pouze za jednoho ze snoubenců. Institut je sporný zejména z důvodu, že během sňatečného obřadu neprojevují vůli o vstupu do manželství oba snoubenci, nýbrž za jednoho z nich tak činí zmocněná osoba. Jako problematická se může jevit

---

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1491/09.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 32.

²⁰ § 665 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

²¹ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 32.

²² § 38 zákona č. 301/2000 Sb., Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

především skutečnost, že tento sňatek bude méně slavnostní, neboť je kladen společenský požadavek na přítomnost obou snoubenců, tudíž bude takovýto sňatek pouze formální. Z právního hlediska je však projev vůle prostředníka naprosto v pořádku.

1.3 Způsoby vzniku manželství

V roce 1992 byla v Československu uzákoněna možnost volby formy sňatku: církevního, nebo občanského.²³ Vzhledem k odlišnostem jejich vzniku a vzhledem k otázkám neplatnosti a neexistence manželství s nimi spojených se mi jeví jako vhodné se jimi na tomto místě zabývat.

1.3.1 Civilní sňatek

Základním východiskem pro uzavírání církevních sňatků je § 657 odst. 1 občanského zákoníku, který stanoví, že projeví-li snoubenci vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem veřejné moci provádějícím sňatečný obřad v přítomnosti matrikáře, jedná se o občanský sňatek. Dle § 659 občanský sňatek vzniká tak, že osoba jednající za orgán veřejné moci snoubencům jako oddávající položí otázku, zda spolu chtějí vstoupit do manželství; kladnou odpovědí obou snoubenců vznikne manželství. Manželství vznikne i jinak, je-li zřejmé, že snoubenci prohlašují svou sňatečnou vůli.

Na otázku, který orgán veřejné moci provádí sňatečný obřad, odpovídá § 658 odst. 1, jenž odkazuje na „jiný právní předpis“. Tímto právním předpisem je matriční zákon, který v §11a uvádí taxativní výčet osob, před nimiž mohou snoubenci projevit vůli k uzavření manželství.

Místo sňatečného obřadu upravuje § 663 odst. 1, dle kterého se v případě občanského sňatku sňatečný obřad uskutečňuje na místě, jež k tomu určí orgán veřejné moci provádějící sňatečný obřad. Mělo by přitom však vždy být přihlíženo k vůli snoubenců. Jedná se o prakticky doslovné převzetí dikce uvedené v ZOR. Toto ustanovení je dále rozváděno matričním zákonem, který stanoví, že matriční úřad může na základě žádosti snoubenců povolit uzavření manželství na jakémkoli vhodném místě ve svém správním obvodu nebo mimo dobu stanovenou radou obce.²⁴

Zákon umožněním této duality způsobu uzavření manželství vychází vstřícně jak věřícím lidem, tak těm, kteří uzavírají sňatek zejména jako právní pouto. Tuto úpravu lze v České republice již považovat za tradiční a pro jakoukoli její úpravu neexistuje v právní praxi důvod.

---

²³ TELEEC, Ivo. Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 3, s. 101.

²⁴ § 12 zákona č. 301/2000 Sb., Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

1.3.2 Církevní sňatek

Institut církevního sňatku má svůj základ v § 657 odst. 2 občanského zákoníku, který říká, že pokud snoubenci projeví svou vůli, že spolu vstupují do manželství, osobně před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu podle jiného právního předpisu (dále jen „oprávněná církev“), jedná se o církevní sňatek. K osobě oprávněné uzavírat manželství v případě církevního sňatku se vyjadřuje § 658 odst. 2, který stanoví, že jedná-li se o církevní sňatek, je orgánem oprávněné církve osoba pověřená oprávněnou církví. Církevní sňatek nevyvolává žádné jiné důsledky než sňatek civilní, v českém právním řádu tudíž neexistují nějaká nerozlučitelná církevní manželství či manželství se zapuzením, z toho důvodu tedy ani nepřichází v úvahu problematika uznávání církevních nulit manželství.²⁵

Oproti civilnímu sňatku je situace komplikovanější, neboť bude v každém daném případě postupovat podle vnitřních předpisů církve, před jejímž orgánem bude manželství uzavíráno. Úprava se proto bude v předpisech každé církve lišit, stejně jako její kvalita.

Oprávnění k uzavírání církevních sňatků je upraveno v § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech. Podmínky pro udělení tohoto oprávnění jsou vymezeny v § 11 výše uvedeného zákona. Mezi ně patří například řádné plnění závazků a registrace církve po dobu nejméně 10 let. Z toho vyplývá, že toto oprávnění, které má důležitý přesah do právního postavení obou manželů, lze udělit pouze církvi s dlouhodobou a fungující činností na území České republiky. To vyplývá i ze skutečnosti, že na území České republiky pouze 21 církví ze 40 registrovaných, splňuje požadavky pro oprávnění uzavírat sňatky.²⁶

Místem pro vznik církevního sňatku je dle § 663 odst. 2 NOZ místo určené vnitřními předpisy dané církve. V praxi tedy půjde především o místa tradiční, mající pro danou církev velký význam.

Významnou odlišností církevního sňatku od sňatku civilního je potřeba osvědčení podle § 666 odst. 1. Tento paragraf stanoví, že snoubenci musí nejprve předložit oddávajícímu osvědčení vydané matričním úřadem, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno. Osvědčení musí obsahovat potvrzení o tom, že snoubenci splnili všechny požadavky stanovené zákonem pro uzavření manželství. Od vydání tohoto osvědčení do sňatečného obřadu nesmí uplynout více než šest měsíců. Vzhledem k tomu, že nesplnění této podmínky by mělo za následek zdanlivost manželství, lze ji považovat za jakousi veřejnoprávní kontrolu církví. Po vydání tohoto osvědčení nemůže nastat případ, kdy by před církevním orgánem bylo uzavřeno manželství, které by před civilním orgánem uzavřeno být nemohlo.

---

²⁵ HADERKA, Jiří. Oddávky, nulity a neexistence manželství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*, 1998, č. 8, roč. 46, s. 476.

²⁶ *Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností a dalších právnických osob [cit. 7. 1. 2019]*. Dostupné na: <http://www3.mkcr.cz/cns_internet/>.

Postup po uzavření církevního sňatku upravuje § 666 odst. 2, kdy je oddávající povinen do tří pracovních dnů od uzavření manželství doručit matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno, protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle jiného právního předpisu. Tímto předpisem je matriční zákon, který v § 40 uvádí pouze tolik, že o uzavření manželství se sepiše protokol, a následně vyjmenovává osoby, které protokol podepisují. V případě římskokatolické církve je ochranou proti zneužití institutu manželství také učiněný záznam o uzavření manželství (*Ne Temere*), který je proveden do knihy oddaných v místě uzavření sňatku a také do knihy pokřtěných u každého z manželů.²⁷

1.3.3 Vzájemný vztah civilního a církevního sňatku

Na závěr této části je zapotřebí vymezit vztah mezi oběma způsoby uzavírání manželství, neboť i přes odlišný způsob uzavírání sňatku směřují oba ke stejnému cíli, a je tudíž třeba upravit vzájemné prolínání obou institutů. Civilní sňatek i sňatek církevní jsou upraveny v občanském zákoníku, kdy tento zákon odkazuje jak na podzákonné předpisy, tak na vnitřní úpravu církví. V novém občanském zákoníku zákonodárce důsledně vymezuje rozdílné postupy u obou druhů sňatků. Příklad, kdy by manželé chtěli uzavřít jak sňatek civilní, tak sňatek církevní, upravuje zákon v § 670 NOZ. V něm uvádí, že byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky. Dále stanoví, že byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek. Jde o stejnou právní úpravu, jako v zákoně o rodině²⁸, toto ustanovení se tedy obešlo beze změn. „*Ve vazbě na výše uvedené právo volby snoubenců uzavřít manželství občanskou či církevní formou zákon stanoví, že byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky. Zákon správně používá termín náboženské obřady. V pořadí druhý sňatečný projev vůle má tak ryze náboženský význam. Manželům bude udělena např. svátost manželství, resp. bude řešen jejich vztah ke příslušné církvi.*“²⁹ Naopak v případě, že by manželství bylo uzavřeno formou církevního sňatku, zákonodárce správně uzavření civilního sňatku nepovoluje. Je tomu tak proto, neboť k uzavření sňatku osobou pověřenou církví je nutno splnit stejné náležitosti, jako pro uzavření sňatku civilního. U církevního sňatku také vyplývá povinnost do tří pracovních dnů od uzavření manželství doručit matričnímu úřadu protokol o uzavření manželství.³⁰ Opětovné uzavírání sňatku před „světským“ orgánem by z tohoto důvodu bylo naprosto zbytečné.

---

²⁷ VINTROVÁ, Martina. *Kdy je manželství uzavřeno neplatně* [online]. bip.cz, 15. 9. 2017 [cit. 12. února 2018]. Dostupné na: <<http://www.bip.cz/kdy-je-manzelstvi-uzavreno-neplatne/>>.

²⁸ § 10 zákona č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. 1. 2013.

²⁹ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 35.

³⁰ § 666 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Toto ustanovení zajímavým způsobem poukazuje na sekularizaci České republiky, neboť ze znění zákona vyplývá, že relevantním je buď uzavření manželství před orgánem veřejné moci, nebo uzavření manželství před osobou pověřenou církví na základě pověření zákonem. Stát si tedy zachovává výlučnou moc rozhodovat o tom, jaké manželství bude považovat za vzniklé a jaké bude považovat za manželství bez právních následků. Je však na místě uvést, že současná právní úprava je vůči církevním sňatkům značně benevolentnější než dříve, neboť v socialistickém Československu se církevní sňatky neuznávaly za rovnocenné občanským sňatkům – občanský sňatek musel církevnímu vždy předcházet.³¹ Lze tedy uzavřít, že oba způsoby uzavření manželství jsou v zásadě právně rovnocenné, odlišná úprava obou způsobů se týká zejména sňatečného obřadu.

---

³¹ MRÁZEK, Josef. *Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. Právní rozhledy*, 2007, roč. 14, č. 9, s. 309.

2 Neplatnost manželství

2.1 K neplatnosti manželství obecně

Prohlášení manželství za neplatné je v českém právním řádu jedním z možných způsobů zániku manželství. Jde tudíž o významnou otázku týkající se statusových práv člověka. Vzhledem k tomu je zákonodárce povinen přistupovat k úpravě neplatnosti manželství se zvýšenou péčí, neboť musí zajistit dostatečnou ochranu institutu manželství a zároveň nezasahovat do práv manželů více, než je nezbytně nutné k ochraně veřejného zájmu a morálky.

Základním ustanovením pro institut neplatnosti manželství je § 680 NOZ, který stanoví, že došlo-li k uzavření manželství, přestože tomu bránila zákonná překážka, soud prohlásí manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, ledaže manželství bránila překážka omezené svéprávnosti. Z tohoto ustanovení vyplývá, že manželství, které bylo uzavřeno navzdory zákonným překážkám, vznikne, přičemž jeho neplatnost nastane až plnou mocí rozsudku soudu.³² Tento konstitutivní rozsudek je tudíž v protikladu k deklaratornímu prohlášení manželství za zdánlivé.

Obecným východiskem je, že neplatnost manželství lze prohlásit na návrh každého, kdo na tom má právní zájem. Výjimky z tohoto pravidla uvádí § 680, § 684 a § 685 NOZ. První ustanovení uvádí výjimku pro případ, kdy manželství brání překážka omezené svéprávnosti. V tomto případě tedy nemůže návrh podat ani osoba, která má na neplatnosti manželství zájem, ani nemůže příslušný soud zahájit řízení z úřední povinnosti (nepůjde tedy o tzv. řízení ex offio). Druhou výjimku uvádí § 684 odst. 1 NOZ, kdy jako osobu oprávněnou žádat o prohlášení neplatnosti manželství uvádí manžela, jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo vyhrožování násilím nebo jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn jen v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání. Modifikaci druhé výjimky uvádí § 684 odst. 2 NOZ, kdy jako další oprávněné osoby uvádí potomky manžela, který podal návrh dle § 684 odst. 2 NOZ, a to až do jednoho roku po jeho smrti. Třetí výjimku uvádí § 685 NOZ, podle kterého může soud prohlásit manželství za neplatné i bez návrhu v případě, kdy došlo k porušení zákonné překážky dle § 674 NOZ, nebo dle překážky uvedené v § 675 NOZ. Takto upravené výjimky je třeba v kontextu znění zákona posoudit veskrze pozitivně. Ačkoli se vychází ze zásady, že návrh na neplatnost může podat každý, kdo na tom má právní zájem, zohledňuje zákonodárce i případy, kdy by se důsledné uplatňování obecné podmínky jevilo jako nepřiměřené, existovala by zde možnost jeho zneužití, nebo pokud by s sebou

---

³² KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 60.

porušení překážky neslo tak závažné následky pro společnost, že by byl na jeho zneplatnění zvýšený zájem.

Svůj postoj k neplatnému manželství zákonodárce vymezuje v § 681 NOZ, který uvádí, že manželství se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné. Bylo-li manželství prohlášeno za neplatné, považuje se za neuzavřené. Začlenění tohoto ustanovení do občanského zákoníku lze hodnotit velmi pozitivně, neboť stanovuje fakt, který byl až doposud dovozován pouze právní teorií.³³ Souhlasím s názorem, že „*Na rozdíl od manželství zdánlivého, které nevzniká a nevyvolává žádné následky, manželství uzavřené v rozporu se zákonnými překážkami právní následky má, a to jak v rovině statusové (např. první domněnka otcovství), tak osobní či majetkové (společné jmění manželů, společný nájem bytu manželů apod.)*“.³⁴ Jde o projev skutečnosti, že zákonodárce pojímá neplatnost manželství za méně závažný „prohřešek“, nežli je zdánlivost manželství. Tímto způsobem je umožněno další fungování manželství, které může být zhojeno konvalidací.

Nezbytné je též zkoumat, za jakých podmínek nelze prohlásit manželství za neplatné a z jakého důvodu sáhnul zákonodárce po této možnosti. Tyto případy uvádí § 682 občanského zákoníku, který stanoví, že manželství nelze prohlásit za neplatné, pokud zaniklo, nebo pokud již došlo k nápravě. Teorie zde hovoří o konvalidaci³⁵, která může nastat buďto zánikem manželství, nebo nápravou. Tím, že občanský zákoník umožňuje konvalidaci neplatného manželství, zejména zohledňuje společenskou potřebu, kdy v některých případech by důsledné trvání na neplatnosti manželství mohlo mít závažné následky pro osobní sféru manželů. Také na tomto místě lze poukázat na hodnoty a lidskoprávní dimenzi rodinného práva a říci, že zakotvení konvalidace ex lege je důvodné, neboť rodinný život, zejména založený manželstvím, požívá zvláštní ochrany.³⁶

Některé způsoby zániku manželství vyplývají z povahy věci (např. smrt jednoho z manželů³⁷), jiné upravuje již samotný občanský zákoník (změna pohlaví³⁸, prohlášení za mrtvého). V případě zániku manželství je tedy neplatné manželství konvalidováno, nejedná-li se o některou z níže uvedených výjimek.

Co se týče nápravy neplatného manželství, občanský zákoník upravuje několik případů výslovně a několik dalších případů dovozuje právní nauka. V § 683 NOZ uvádí jako jeden ze způsobů konvalidace případ, kdy se v manželství uzavřeném nezletilou osobou, či osobou v této oblasti omezené, narodilo živé dítě. V kontextu tohoto ustanovení jsou chráněna zejména práva

---

³³ § 681 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

³⁴ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 67.

³⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 114.

³⁶ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 67.

³⁷ § 71 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ § 29 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

dítěte a právo na rodinné soužití, neboť právní zánik manželství je vázán s celou řadou těžkostí jak pro dítě, tak pro jeho rodiče.

Dále lze za nápravu ve smyslu § 682 NOZ lze zcela jistě považovat případy, kdy v již vzniklém manželství, které nebylo prohlášeno za neplatné, došlo k odpadnutí překážky, která způsobovala jeho neplatnost, a z povahy věci tedy dojde k nápravě. Půjde tedy zejména o případy, kdy došlo k nápravě překážky dle § 672 NOZ tím, že nezletilý nabyl svéprávnosti nebo zletilosti. Dále odpadá překážka dle § 673 NOZ, pokud osoba opět nabyla svéprávnost v dané oblasti. Překážka uvedená v § 674 NOZ odpadne, pokud dojde k zániku předchozího manželství, registrovaného partnerství či obdobného sňatku.³⁹ Jde-li o překážku osvojení, důvodová zpráva sama uvádí, že tato překážka může přetrvávat pouze za trvání osvojení⁴⁰. V případě, že dojde k jeho zániku, by tedy bylo nutno trvat na konvalidaci takto vzniklého manželství. Nutno též upozornit, že „Existence poručenství (§ 928), svěřenectví (§ 953) a pěstounské péče (§ 958) je novou zákonnou překážkou uzavření manželství. Ke konvalidaci dojde vždy uzavřením manželství (*ex tunc*), neboť tyto instituty zanikají z povahy věci tehdy, pokud dítě svěřené do poručenství, svěřenectví či pěstounské péče nabude svéprávnosti“⁴¹. Vzhledem ke skutečnosti, že v souladu s § 681, který stanovuje domněnku platnosti manželství, může manželství až do prohlášení neplatnosti fungovat jako řádně uzavřené, je vhodné usoudit, že po odpadnutí překážek by i na původně vadné manželství mělo být hleděno, jako na manželství řádně uzavřené.

Občanský zákoník i z tohoto pravidla uvádí několik výjimek, kdy důvod neplatnosti manželství považuje za tak závažný, že jej nelze zhojit ani konvalidací. Tyto výjimky jsou uvedeny v § 684 NOZ, kdy soud může prohlásit manželství za neplatné i po smrti manžela, který nezpůsobil neplatnost manželství, a v § 685 NOZ, dle kterého může soud prohlásit manželství za neplatné i v případě, kdy zaniklo, pokud došlo k porušení překážky dle § 674 NOZ a ta nadále trvá, nebo překážky dle § 675 NOZ a překážka osvojení stále trvá. Důvodnost těchto výjimek lze spatřovat zejména v ochraně společnosti před negativními následky, které by s sebou jejich absence jinak nesla.

2.2 Zákonné překážky

V této části práce se zaměřím na jednotlivé zákonné překážky manželství, které nový občanský zákoník upravuje v § 672 – § 678. Vzhledem k tomu, že na zákonné překážky se odvolává přímo § 680 NOZ, který upravuje neplatnost manželství, je nezbytné tyto překážky řádně vymezit,

---

³⁹ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 68.

⁴⁰ § 675 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 68.

a to především se zaměřením na to, ve kterých případech je nutno zákonnou překážku aplikovat a jaké problémy mohou při jejich aplikaci nastat.

Nejprve je třeba si vymezit pojem „zákonné překážky“. Nový občanský zákoník žádnou definici zákonných překážek neobsahuje, v § 671 NOZ se omezuje na proklamaci, že manželství může uzavřít každý, pokud mu v tom nebrání zákonná překážka, a dále na samotný výčet jednotlivých překážek. Dle důvodové zprávy k NOZ se zákonnou překážkou rozumí to, co dříve představovala impedimenta matrimonii.⁴² V tomto kontextu zřejmě důvodová zpráva považuje za impedimenta matrimonii překážky manželství, upravené v obecném zákoníku občanském, který však zákonných překážek uváděl podstatně více, než současná úprava (zákonným překážkám se věnoval ve více než čtyřiceti paragrafech)⁴³. V současnosti lze tedy zákonné překážky definovat jako takové skutečnosti, při jejichž existenci nelze snoubence oddat. Lze jen souhlasit s tvrzením, že „manželství, které bylo uzavřeno v rozporu se zákonnými překážkami, vznikne a vyvolává právní následky, a to tak dlouho, dokud není soudem prohlášeno za neplatné. Od této situace je třeba odlišit zdánlivé manželství, které nevzniká a žádné právní důsledky nemá.“⁴⁴

Důležité je také uvést skutečnost, že výčet zákonných překážek v občanském zákoníku je na rozdíl od důvodů zdánlivosti manželství koncipován taxativním výčtem, kdy z žádného jeho ustanovení nevyplývá, že by tomu mělo být naopak. Vzhledem k tomu, že manželství je statusový poměr, na jehož zachování a důsledné úpravě je třeba trvat se zvýšenou péčí, lze taxativní úpravu považovat za více než vhodnou, neboť tím zvyšuje právní jistotu adresátů těchto norem.

2.2.1 Nezletilost

O první zákonné překážce uzavření manželství hovoří § 672 občanského zákoníku. Ten ve svém prvním odstavci stanoví, že manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný. Ve druhém odstavci uvádí výjimku, kdy soud může ve výjimečných případech povolit uzavření manželství nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil šestnácti let věku, jsou-li pro to důležité důvody. Ve svém prvním odstavci tedy § 672 stanovuje dvě podmínky, které musí být splněny pro uzavření manželství, přičemž pro případ, že nebude splněna první, postačí splnění podmínky druhé.

První podmínkou je dosažení zletilosti. V § 30 odst. 1 je uvedeno, že zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku, přičemž s dosažením zletilosti zákon spojuje jako následek

---

⁴² §671 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁴³ § 48 – § 82 zákona č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř.z. účinném ke dni 1. 1. 1917.

⁴⁴ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 37.

nabytí plné svéprávnosti. Dojde-li tedy ke splnění této podmínky, již bez dalšího není třeba existenci této překážky manželství zkoumat.

Druhou podmínkou, k jejíž aplikaci dochází až za předpokladu, že první podmínka nebyla splněna je, že manželství může uzavřít i nezletilý, který nabyl svéprávnosti. Právní teorie, stejně jako § 15 odst. 2 NOZ, vymezuje svéprávnost jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem. § 30 odst. 2 NOZ stanoví, že před nabytím zletilosti se plné svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství, přičemž takto nabytá svéprávnost se neztrácí ani zánikem manželství. Toto ustanovení je obecným východiskem pro § 37 občanského zákoníku, který stanoví podmínky, za kterých je svéprávnost přiznána nezletilému, a § 672 odst. 2 občanského zákoníku, který umožňuje soudu povolit uzavření manželství nezletilému, ačkoli nenabyl plné svéprávnosti.

Ze znění § 672 odst. 2 vyplývá, že ač soud povolí uzavření manželství nezletilému, který není plně svéprávný, nenabývá nezletilý takovým povolením plné svéprávnosti. Samotnému řízení o povolení uzavřít manželství se v této práci pro omezení jejího rozsahu věnovat nebudu, je však třeba zmínit, že již v tomto řízení má nezletilý plnou procesní způsobilost.⁴⁵ Svéprávnosti nezletilý nabude až uzavřením manželství, které je mu umožněno uzavřít na základě povolení dle § 672 odst. 2. Tudíž v případě, kdy nezletilý již uzavřel manželství a po jeho zániku se rozhodl uzavřít manželství druhé, přičemž je stále nezletilým, již nemusí znovu žádat o povolení v souladu s § 672 odst. 2, neboť již nabyl plné svéprávnosti na základě § 30 NOZ ve spojení s § 672 odst. 2 NOZ a na základě toho nenaplnuje podmínky překážky dle § 672 odstavce 1.

Odůvodnění, proč zákonodárce zvolil právě věk šestnácti let, který uvádí § 672 odst. 2, není uvedeno ani v samotném zákoně, ani v důvodové zprávě. Pro lepší pochopení je nutno vycházet ze článku 2 Úmluvy o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, který stanoví, že „*Smluvní státy přijmou zákonodárná opatření stanovící nejnižší věk pro uzavření manželství. Nebude právně uzavřen žádný sňatek jakoukoliv osobou, která tohoto věku nedosáhla, kromě případů, kdy příslušný orgán povolí z vážných důvodů výjimku, pokud jde o věk v zájmu nastávajících manželů.*“⁴⁶ Úmluva tedy ponechává úpravu dané problematiky na národních úpravách a zejména na tradici.⁴⁷ Tradici lze v tomto ohledu vyvozovat z obdobné výjimky v § 13 Zákona o rodině, § 11 Zákona o právu rodinném a podobné ustanovení lze vyčíst i z § 49 Obecného zákoníku občanského, který umožňoval uzavření manželství nezletilým v případě, že došlo k přivolení manželského otce

---

⁴⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 18, č. 17, s. 616.

⁴⁶ Vyhláška č. 124/1968 Sb. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 61.

nezletilého. Pokud ten již nebyl naživu, bylo k platnosti manželství zapotřebí souhlasného prohlášení řádného zástupce nezletilého a také přivolení soudu. § 50 OZO upravoval postavení nezletilých nemanželského původu, kteří k platnosti uzavření manželství potřebovali kromě prohlášení svého poručníka také prohlášení soudu. Nezletilci se přitom v kontextu obecného zákoníku občanského rozuměly osoby, kterým bylo patnáct až dvacet čtyři let.⁴⁸ Věk šestnácti let podpůrně vychází také z inspiračních zdrojů úpravy v NOZ, jimiž jsou v tomto ohledu ruský a quebecký občanský zákoník.⁴⁹

Manželství nezletilého, který dovršil šestnácti let věku, může soud povolit, jsou-li pro to důležité důvody. Co zákonodárce považuje za důležité důvody, není nikde v zákoně uvedeno, ať už taxativním či demonstrativním výčtem. V praxi tedy při výkladu pojmu „důležité důvody“ bude třeba vycházet především z obecné lidskoprávní zásady ochrany nezletilých, kterou upravuje článek 32 Listiny základních práv a svobod. V každém konkrétním případě bude třeba posuzovat, zda důležité důvody existují, přičemž „důležité důvody“ je nutno vždy vykládat s ohledem se skutkovým stavem.

V právní praxi existuje judikatura, která pojem důležité důvody vykládá. V drtivé většině bývá žádost o povolení uzavření manželství podána z důvodu těhotenství nezletilé snoubenky, která není plně svéprávná⁵⁰. Žádost by byla naopak zamítnuta v případě, že by snoubenci argumentovali pouze jejich vysněným datem svatby⁵¹, motivací řešit výhradně bytové otázky⁵², či skutečností, že šlo o matku dítěte, jehož otec (jiný muž než snoubenec) nebyl zjištěn, a oba snoubenci nebyli v pracovním poměru.⁵³

Dosavadní úprava této zákonné překážky se nacházela v § 13 ZOR, který ve svém prvním odstavci stanovil, že manželství nemůže uzavřít nezletilý, avšak výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu šestnáct let. Bez tohoto povolení je manželství neplatné a soud vysloví neplatnost i bez návrhu. Zásadní rozdíl současné úpravy oproti té dosavadní spočívá především v novém konceptu úpravy přiznání svéprávnosti před nabytím zletilosti, ze kterého § 672 NOZ

---

⁴⁸ § 21 zákona č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř.z. účinném ke dni 1. 1. 1917.

⁴⁹ PILÍK, Václav. Přiznání svéprávnosti nezletilému podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 21, č. 10, s. 349.

⁵⁰ Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.

⁵¹ Rozsudek Okresního soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 7 Nc 674/74 prostřednictvím Sběrky soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.

⁵² Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 12 Nc 405/74 prostřednictvím Sběrky soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.

⁵³ Rozsudek Okresního soudu v Mělníku sp. zn. Nc 320/75 prostřednictvím Sběrky soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.

vychází. Vzhledem k tomu, že zákon o rodině možnost přiznání svéprávnosti, respektive způsobilosti k právním úkonům, nezletilému nezna⁵⁴, s takovou možností v § 13 nepočítal.

Tato překážka manželství vyplývá nejen z tradice, ale především ze zájmu na ochraně dítěte, jehož rozumová a mravní vyspělost ještě nedosahuje úrovně dospělého člověka. Je tudíž nejen vhodná, ale přímo nezbytná pro řádný vývoj dítěte. Jako pozitivní lze zhodnotit zejména skutečnost, že zákonodárce umožňuje uzavřít manželství i osobě mladší osmnácti let, čímž zohledňuje společenskou potřebu, která může pro takovýto svazek nastat. I přesto je třeba trvat na určité spodní hranici, od níž se nelze odchýlit, v případě občanského zákoníku šestnáct let. Je na úpravě každého daného státu, jak se k minimálnímu možnému věku pro uzavření manželství postaví, avšak překážku nezletilosti považují za překážku, která by se měla nacházet v každém právním řádu, kdy se věk šestnácti let jeví jako ideální spodní hranice.

2.2.2 Omezená svéprávnost

Jako jednu ze zákonných překážek manželství uvádí § 673 NOZ to, že manželství nemůže uzavřít osoba, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena. Obecným východiskem pro úpravu svéprávnosti v občanském zákoníku je § 15, který v souladu s českou právní teorií⁵⁵ vymezuje v druhém odstavci svéprávnost jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem.

Omezení svéprávnosti upravují § 55 a následující občanského zákoníku. V § 57 občanského zákoníku je dále stanoveno, že soud může omezit svéprávnost člověka v takovém rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat, a vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil. Pro účely zákonné překážky dle § 673 NOZ je nutno zdůraznit, že musí jít o omezení svéprávnosti v oblasti uzavírání manželství. To znamená, že pokud dojde k omezení svéprávnosti v jiných oblastech, než ve způsobilosti uzavřít manželství, takové omezení není a nemůže být považováno za překážku dle § 673 občanského zákoníku a manželství nebude uzavřeno v rozporu s touto překážkou.

Vzhledem k systematické úpravě nového občanského zákoníku nelze pod tuto zákonnou překážku zahrnovat neúplnou svéprávnost nezletilých (jejichž svéprávnost nebyla v oblasti způsobilosti uzavírat manželství omezena soudem), neboť pro uzavření manželství nezletilými již svědčí zákonná překážka dle § 672 odst. 1 občanského zákoníku.

---

⁵⁴ § 13 zákona č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. 1. 2013.

⁵⁵ MELZER, Filip. In Melzer, Filip, TĚGL, Petr a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117. Praha: Leges, 2013, s. 254.

Je také nutno brát v potaz, že tato překážka manželství trvá pouze tehdy, pokud již došlo k pravomocnému rozhodnutí o omezení svéprávnosti v oblasti uzavírání manželství. Duševní porucha, jež by sama o sobě byla důvodem pro vydání rozhodnutí o omezení svéprávnosti v oblasti možnosti uzavírání manželství, však není důvodem k aplikaci tohoto ustanovení zákona. Tento výklad se opírá také o znění důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku, přičemž dále se budu této problematice věnovat v části týkající se zdánlivosti manželství.

Z § 680 NOZ dále vyplývá skutečnost, že soud nemůže prohlásit manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má zájem. Ačkoli za takovou osobu lze zcela jistě považovat i druhého manžela, z dikce zákona vyplývá, že ten pod toto vymezení zařazen není. V současné systematické úpravě této zákonné překážky se jedná o vhodné ustanovení, chránící osobu, jejíž svéprávnost byla v oblasti uzavírání manželství omezena. Tímto ustanovením je chráněn manžel, na jehož straně existuje uvedená překážka, tím způsobem, že ustanovení zabraňuje možnosti zneužití institutu prohlášení neplatnosti manželství jinými osobami, které by na tom měly zájem. Naopak na ochranu druhého manžela, který by o takové zákonné překážce nevěděl, existuje možnost prohlášení takového manželství za neplatné, neboť byl uveden v omyl.⁵⁶

Proč zákonodárce považoval za vhodné učinit v § 680 NOZ výjimku, dle které nemůže soud prohlásit manželství za neplatné na návrh každého, kdo na tom má právní zájem, ale pouze na návrh manželů, v důvodové zprávě neuvádí, výkladem však lze dovodit, že se rozhodl poskytnout manželství uzavřenému i přes existenci překážky dle § 673 NOZ šanci na úspěšné fungování. Pro tuto zvýšenou ochranu však nevidím žádný důvod a považuji ji tedy za výjimku zbytečně komplikující současnou úpravu.

2.2.3 Bigamie

Občanský zákoník v § 674 jako další zákonnou překážku manželství uvádí, že manželství nemůže uzavřít osoba, která již dříve uzavřela manželství, ani osoba, která již dříve vstoupila do registrovaného partnerství nebo jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí, a toto manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí trvá. Pro úplné porozumění danému textu zákona je třeba si definovat pojmy manželství, registrované partnerství a jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí a vymežit si tím rozdíly mezi nimi.

Co se týče pojmu manželství, jeho zákonná definice a jeho účel již byly uvedeny výše v textu, není tudíž třeba se k nim vracet. Pojem registrované partnerství vytyčuje § 1 odst. 1 zákona č.

---

⁵⁶ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 44.

115/2006 Sb., o registrovaném partnerství jako trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem.

U výkladu pojmu „jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí“ jako neurčitého právního pojmu je třeba přistoupit k výkladu za pomoci výkladových metod, přičemž jako nejvhodnější se jeví metody jazyková a teleologická. Na základě těchto metod lze bezpečně dospět k názoru, že zákonodárce v tomto případě považoval termín „obdobný svazek“ za vztahující se k manželství, tak k registrovanému partnerství. Bylo by zcela nelogické, aby se „obdobný svazek“ vztahoval jen k jednomu z uvedených institutů, neboť pro takové dělení není žádný důvod. O tento výklad se lze opírat i na základě důvodové zprávy k novému občanskému zákoníku, která jako příklad „jiného svazku uzavřeného v zahraničí“ uvádí Pacte civile de solidarité, který je formou partnerského svazku ve Francii a který mohou uzavřít jak osoby stejného pohlaví, tak i dvojice různého pohlaví.⁵⁷

Z historie tohoto institutu lze uvést, že „Jak obecný zákoník občanský z roku 1811, tak i jeho nástupci z let 1949 a 1963 vycházely z principu monogamie. Překážka jiného manželství, resp. od roku 2006 také překážka registrovaného partnerství, jsou tradičními zákonnými překážkami manželství. Právní úpravy obdobně upravovaly také prohlášení manželství za neplatné ex lege, a to zásadně i po zániku tzv. bigamických manželství.“⁵⁸

Jde o překážku manželství zcela typickou pro evropskou kulturu, která na rozdíl od jiných překážek vyplývajících ze zvýšené společenské potřeby vyplývá především z kultury a přesvědčení, významně ovlivněné náboženstvím, tj. zejména křesťanskou vírou. Zákonodárce klade zvýšený důraz na monogamní manželství nejen v rovině soukromoprávní, ale i v rovině veřejnoprávní, kdy v případě, že osoba za trvání svého manželství uzavře manželství jiné, může být potrestána odnětím svobody až na dvě léta.⁵⁹ Je třeba zdůraznit, že i v tomto případě je vznik, zánik a neplatnost potřeba posuzovat podle občanského zákoníku v rámci občanskoprávního řízení, kdy toto rozhodnutí je pro orgány činné v trestním řízení závazné.⁶⁰ Zvláští se jeví zejména skutečnost, že zákonodárce tímto trestným činem postihuje pouze osoby, které uzavrou druhé manželství, nepočítá však s uzavřením registrovaného partnerství jako prvního, případně druhého svazku dvou osob. Vzhledem k tomu, že se jedná o překážku pramenící především z přesvědčení společnosti o morálním chování, je její rozbor z hlediska nezbytnosti úpravy bezpředmětný, neboť při případném odstranění této zákonné překážky by v právním řádu vznikla trhlina, kterou by naprostá většina společnosti považovala za nepřijatelnou.

---

⁵⁷ § 674 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 45.

⁵⁹ § 194 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ JELLÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 614.

2.2.4 Příbuzenství

Čtvrtou zákonnou překážku uzavření manželství obsahuje § 675 NOZ, který stanoví, že manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, ani mezi sourozenci; totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením.

Pojmy předek, potomek, či sourozenec, se kterými zde zákonodárce operuje, občanský zákoník nedefinuje. Z toho důvodu jsme nuceni vycházet z obecných ustanovení v § 771 NOZ a následujících, které upravují příbuzenství. Jako východisko se jeví § 771 NOZ, který říká, že příbuzenství je vztah osob založený na pokrevním poutu, nebo vzniklý osvojením. Pro výklad termínu předek a potomek nám poslouží § 772 odst. 1 NOZ, který stanoví, že osoby jsou příbuzné v linii přímé, pochází-li jedna od druhé. I když zde zákon přímo neříká, že osoby příbuzné v linii přímé jsou předci a potomci, lze tuto skutečnost dovodit na základě toho, že zákonodárce zde očividně termíny předek a potomek užívá jako konkretizaci postavení příbuzných v linii přímé.

Termín sourozenec je nutno vykládat v souladu s § 772 odst. 2 NOZ, který stanoví, že osoby jsou příbuzné v linii vedlejší, mají-li společného předka, ale přitom nepocházejí jedna z druhé. Za takové osoby je tedy nutno považovat především sourozence, to jest děti předků v nejbližším stupni. Zákonnou překážku dle § 675 NOZ se zákonodárce rozhodl uplatnit toto omezení pouze pro sourozence, nikoli pro děti předků v dalších stupních. Důvodem pro takovouto úpravu zřejmě je, že zákonodárce téměř doslovně převzal úpravu uvedenou v Zákoně o právu rodinném.⁶¹ Přitom ještě obecný zákoník občanský považoval sňatek mezi dětmi sourozenců, jakož i sňatek se sourozenci rodičů za překážku manželství.⁶² Ke značnému zúžení této překážky došlo právě přijetím Zákona o právu rodinném, který k tomu v důvodové zprávě uvedl, že „*zúžení odpovídá potřebám praxe, ježto se týká vesměs případů, ve kterých byl příbuzenský vztah snoubenců dosud vždy promíjen.*“⁶³

Otázkou však zůstává, zda by nebylo vhodné současnou, poměrně úzkou úpravu rozšířit. V tomto ohledu musím souhlasit s Jirím Haderkou, který ve své práci uvedl, že „*avšak to, že se korelátům 3. a 4. stupně udílí dispens, nezdá se být dost pádným důvodem pro podniknutou reformu.*“⁶⁴ Vzhledem k pokrokům ve vědě, a to především v genetice, považuji za vhodné současnou úpravu rozšířit i o koreláty 3. a 4. stupně, tj. strýce, tety, bratrance a sestřenice. Takové rozšíření se jeví jako mimořádně vhodné nejen z důvodů zdravotních, neboť riziko defektů při narození se u dětí narozených mezi bratrance a sestřenicemi zvyšuje o 2 % spolu se zvýšením úmrtnosti dětí o 4,4 %

⁶¹ § 9 zákona č. 265/1949 Sb., Zákon o právu rodinném, ve znění zákona č. 46/1959 Sb. účinném ke dni 1. 9. 1959.

⁶² § 65 zákona č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř.z. účinném ke dni 1. 1. 1917.

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 265/1949 Sb., Zákon o právu rodinném.

⁶⁴ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia Praha, 1977. s. 126.

nad průměr⁶⁵, ale také z důvodů sociologických, kdy výše uvedené je již beze sporu nutno považovat za blízké příbuzné, kteří spolu velmi často mají úzké vztahy.

Zákonodárce zcela správně pod rozsah tohoto ustanovení včlenil i příbuzenství vzniklé osvojením. Osvojení, jako přijetí cizí osoby za vlastní,⁶⁶ je specifický vztah, při jehož aplikaci je nutno dvě doposud cizí osoby považovat za příbuzné v souladu s § 771 NOZ. Rozdíl oproti předchozí úpravě je především ve vypuštění slovního spojení „pokud osvojení trvá“.⁶⁷ Ohledně tohoto vypuštění nezbyvá než souhlasit s důvodovou zprávou k NOZ, která uvádí, že se zřejmě jedná o zbytečnou část ustanovení, neboť toto vyplývá z povahy věci.⁶⁸ Obdobná překážka manželství se vyskytovala v římském právu.⁶⁹ Osvojení je obdobný svazek jako příbuzenství nejen z hlediska právního, ale zejména sociologického, vzhledem k tomu by tudíž manželství mezi osobami, u nichž vzniklo příbuzenství na základě osvojení, bylo nutno považovat za mimořádně nevhodné.

Důvodem existence této překážky není pouze působení křesťanské kultury, která takováto manželství považuje za nemorální, neboť překážka incestního manželství či incestního pohlavního styku existuje prakticky v každém lidském společenství.⁷⁰ Kromě amorálnosti takovýchto sňatků je třeba dbát na zvýšený zájem na zdraví společnosti. Plození dětí a péče o ně bývají považovány za jednu ze základních funkcí rodiny, potažmo manželství, přičemž děti zplozené z incestního styku mají několikanásobně větší šanci trpět vážnými vrozenými vadami.⁷¹ Ze sociologického hlediska je nutno incestní manželství také odsoudit, neboť „*zákaz incestu zajišťuje jednoznačnost sociálních rolí uvnitř rodiny, a brání zaměňování a matení těchto. Dále pak tento zákaz brání sexuální konkurenci uvnitř rodiny neboť nekontrolované uplatňování pohlavního pudu by rodinu jako sociální jednotku zničilo*“.⁷² Je však nutno podotknout, že trestní zákoník nepovažuje uzavření manželství napříč této překážce za trestný čin, kdy trestněprávně postihuje pouze soulož mezi příbuznými, a to pouze mezi mužem a ženou.⁷³ Ač u zvířat nelze mluvit o vztazích jako i těch lidských, dokonce i mezi zvířaty byly vyvinuty

---

⁶⁵ CONNOR, Steve. *There's nothing wrong with cousins getting married, scientists say* [online]. Independent.co.uk, 24. prosince 2008 [cit. 17. února 2019]. Dostupné na: <<https://www.independent.co.uk/news/science/theres-nothing-wrong-with-cousins-getting-married-scientists-say-1210072.html>>.

⁶⁶ § 794 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁷ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 166.

⁶⁸ §671 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

⁶⁹ BÉLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 2, s. 79.

⁷⁰ HERZOG, Hal. *The Problem With Incest* [online]. psychologytoday.com, 11. října 2012 [cit. 3. ledna 2019]. Dostupné na < <https://www.psychologytoday.com/us/blog/animals-and-us/201210/the-problem-incest> >.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² HADERKA, Jirí. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia Praha, 1977. s. 117.

⁷³ JELLÍNEK, Jirí a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 7. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2017*. Praha: Leges, s. r. o., 2017. s. 287.

mechanismy pro zabránění incestního styku,⁷⁴ lze tedy podle mého tvrdit, že dostatečná a kvalitní právní úprava se v této oblasti jeví jako naprosto esenciální.

Vzhledem k výše uvedeným důvodům lze tedy konstatovat, že se jedná o překážku, na jejímž uplatnění je nutno bezvýhradně trvat a jako mimořádně vhodné by se jeví její rozšíření také na koreláty třetího a čtvrtého stupně.

2.2.5 Překážka závislosti

Poslední zákonnou překážku uvedenou v občanském zákoníku obsahuje § 676 NOZ, dle kterého manželství nemůže být uzavřeno mezi poručníkem a poručenecem, mezi dítětem a osobou, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo pěstounem a svěřeným dítětem. Jde o legislativní novinku, neboť podobná úprava až doposud v českém právním řádu neexistovala.

Kdo je to poručník a poručenec a jaká mají práva a povinnosti uvádí občanský zákoník v § 928 a následujících. Z dikce § 928 odst. 2 NOZ vyplývá, že poručníkem je osoba, která má zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. § 930 NOZ uvádí, že poručníka jmenuje soud. Vzhledem k tomu, že pojem poručenec zákon nijak nedefinuje, lze přistoupit k výkladu § 928 NOZ a vycházet z toho, že se jedná o dítě, vůči němuž poručník vykonává svá práva dle § 928 odst. 2 NOZ. Legální definice pojmu „osoba, do jejíž péče bylo dítě svěřeno“, se nalézají v § 953 NOZ, který stanoví, že nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka (dále jen „pečující osoba“). Pojem pěstoun upravuje § 958 odst. 1 NOZ, který uvádí, že nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi. Zákonodárce pod rozsah ustanovení § 676 NOZ zcela správně nezahrnul vztah osvojení a osvojitele, kdy vzhledem k povaze jejich blízkého vztahu by mezi těmito osobami vznikla překážka dle § 675 NOZ. Hlavním povahovým rysem všech výše uvedených institutů je závislost dítěte na jiné osobě – „*Jinak řečeno, manželství nemohou uzavřít takové osoby, z nichž jedna je v postavení více či méně závislém na osobě druhé.*“⁷⁵

Vzhledem k překážce nezletilosti uvedené v § 672 NOZ a zdánlivosti manželství dítěte, které nedosáhlo alespoň šestnácti let, bude aplikace této překážky přicházet v úvahu pouze v případě, že dítě již překročilo šestnáctý rok věku, ale zároveň nedosáhlo zletilosti. Podmínkou také je, aby dítě ještě nedosáhlo svéprávnosti, neboť v takovém případě by svěřením dítěte do péče⁷⁶, poručenství⁷⁷,

---

⁷⁴ PUSEY, Anne, WOLF, Marisa. Inbreeding avoidance in animals. *Trends in Ecology and Evolution*, 1996, roč. 11, č. 5, s. 201.

⁷⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1 vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 48.

⁷⁶ § 955 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ § 935 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

i pěstounská péče⁷⁸ zanikly ze zákona a zákonná překážka by tudíž odpadla. Tato překážka je tudíž vymezena velmi úzce, neboť pokrývá pouze relativně krátké období, a to za splnění určitých podmínek.

Dalším problémem spojeným s touto překážkou je skutečnost, že pokud by byl sňatek uzavřen i přes existenci takovéto překážky manželství, manželství vznikne a v praxi již nebude žádný způsob, jak takovéto manželství zneplatnit. Je tomu tak z toho důvodu, že v souladu s § 30 odst. 2 NOZ se plné svéprávnosti nabývá také uzavřením manželství. Ve spojení s § 681, který manželství považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné, tedy sňatkem automaticky dojde k nabytí plné svéprávnosti, čímž odpadne překážka dle § 676 NOZ neboť právní závislost nabytím svéprávnosti zaniká. Podobně jako v případě překážky dle § 673 NOZ tedy tato překážka může působit jako jakési síto v průběhu předoddavkového řízení, avšak samotným uzavřením manželství překážka automaticky odpadne. Důvodem, proč nezletilý nabývá zletilosti uzavřením manželství, je bez pochyby zabezpečení právní rovnosti manželů⁷⁹, avšak v současné systematice zákona činí toto ustanovení ve spojení s překážkou dle § 673 významné aplikační potíže. Takto pojatou překážku manželství považuji za mimořádně problematickou – dle mého názoru jeví její přepracování, kupříkladu stanovením výjimky k nabytí plné svéprávnosti u takto uzavřeného manželství, či její úplné odstranění z občanského zákonu.

2.3 Vady právního jednání při uzavírání manželství

Ačkoli se již nejedná o zákonné překážky, na které v souvislosti s neplatností manželství odkazuje § 680 NOZ, zákon v § 684 stanoví další skutečnosti, na základě kterých může dojít k prohlášení manželství za neplatné. Konkrétně v prvním odstavci udává, že soud prohlásí manželství za neplatné na návrh manžela, jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn pod nátlakem spočívajícím v užití násilí nebo vyhrožováním násilím nebo jehož projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn jen v důsledku omylu o totožnosti snoubence nebo o povaze sňatečného právního jednání. Návrh lze podat nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy tak manžel mohl vzhledem k okolnostem nejdříve učinit, popřípadě kdy se dozvěděl o pravém stavu věci. Druhý odstavec toto ustanovení dále modifikuje, když uvádí, že v případě stanoveném v odstavci 1 prohlásí soud manželství za neplatné, třebaže zaniklo smrtí manžela dříve, než skončilo řízení o neplatnosti manželství zahájené na návrh druhého manžela, nebo pokud potomci manžela, který

---

⁷⁸ § 970 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, STAVINHOVÁ, Jaruška, GREGOROVÁ, Zdeňka. K některým otázkám právní subjektivitu a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 53.

podal návrh na prohlášení manželství za neplatné, navrhnou do jednoho roku po jeho smrti, aby soud prohlásil manželství za neplatné.

Jednotlivým důvodům neplatnosti manželství dle § 684 NOZ se budu věnovat níže, přičemž na tomto místě považuji za vhodné věnovat se lhůtám uvedeným v tomto ustanovení. Danými lhůtami se zákonodárce zjevně snaží poskytnout manželství, jehož neplatnost by spočívala pouze ve vadách při právním úkonu, jímž se směřuje k uzavření manželství, šanci pro další fungování, neboť po uplynutí lhůty jednoho roku tento návrh již nelze podat.

Tato skutečnost vyplývá také z dikce zákona, neboť na rozdíl od § 680 NOZ, kde může návrh podat každý, kdo na tom má právní zájem, je v § 684 odstavci 1 NOZ uveden pouze manžel, jehož vinou nevznikl důvod neplatnosti. Odstavec druhý rozšiřuje § 684 NOZ o modifikaci pro případ smrti výše uvedeného manžela, nebo pro případ, že by poškozený manžel podal návrh na vyslovení neplatnosti manželství a následně zemřel. Tuto úpravu zákonodárce zřejmě zvolil z důvodu, aby nedocházelo ke zneužití tohoto institutu. Lze si snadno představit situace, kdy by v případě absence tohoto ustanovení volili někteří manželé následek neplatnosti manželství jako preferovanou alternativu před rozvodem manželství, neboť by se takto dostali do výhodnější pozice při následném vypořádávání svých poměrů, kdy dochází k zohlednění dobré víry dle § 679 NOZ.

2.3.1 Nátlak při uzavírání manželství

Nátlak při uzavírání manželství může být dle znění zákona buďto fyzický, nebo může spočívat ve vyhrožování násilím, kdy následkem jeho užití bude možnost prohlásit manželství za neplatné. Jedná se o legislativní novinku, neboť doposud byly případy manželského projevu, učiněného mužem nebo ženou donucených k tomu fyzickým násilím, postiženy zdánlivostí takto uzavřeného manželství.⁸⁰ V důvodové zprávě k této změně zákonodárce uvádí pouze fakt, že dochází ke spojení „vis“ a „metus“, nijak však tuto změnu nezdůvodňuje.⁸¹ Lze tedy usoudit, že zákonodárce obě tyto formy staví na stejnou úroveň, aby i přes možnost prohlášení manželství za neplatné mohlo být po uplynutí roční lhůty manželství považováno za řádně uzavřené. Takovýto výklad však považuji za nesprávný, neboť je nutno důsledně rozlišovat případy, kdy dochází k modifikaci sňatečné vůle násilím a k úplnému vyloučení svobodné vůle užitím vis absoluta.

Pojem násilí lze v tomto kontextu chápat jako fyzické násilí, zatímco pojem vyhrožování násilím nelze považovat za psychický nátlak a nejde tudíž o bezprávnou výhrůžku. Jedná se pouze o hrozbu násilím vůči jednomu ze snoubenců, přičemž nezáleží, zda jí užívá druhý snoubenec,

---

⁸⁰ § 17a zákona č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. 1. 2013.

⁸¹ § 684 důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník.

nebo jiná osoba.⁸² Vady nátlaku při uzavírání manželství je nutno důkladně rozlišovat od vad způsobujících zdánlivost manželství.⁸³ Projev vůle bude v tomto případě modifikován donucením, avšak stále k němu musí dojít. Z tohoto lze výkladem dojít k závěru, že pokud násilí dosahuje takové intenzity, že vylučuje vůli druhého snoubence (tj. zejména případy vis absoluta), je bezpodmínečně nutno trvat na zdánlivosti takto vzniklého manželství.⁸⁴

Takto pojatou úpravu nátlaku při projevu manželství nepovažují za vhodnou. Požadavek svobodného a úplného projevu pramenící z § 656 NOZ by měl být považován za alfu a omegu manželství a jakákoli akceptovaná odchylka by měla být naprostou výjimečností. Současná úprava, která umožňuje takto významnou modifikaci vůle, kdy manželství ani nemusí být prohlášeno za neplatné, je dle mého nevhodná, neboť je zásadním porušením zásady uvedené v § 656 NOZ. Ačkoli lze tedy výkladem odstranit největší nedostatky současného pojetí nátlaku při uzavírání manželství, jako vhodnější by se jevila zákonná úprava, která zdůrazňuje zdánlivost manželství učiněného v důsledku fyzického násilí.

2.3.2 Omyl v totožnosti

Další okolností, která dle § 684 NOZ může vést ke zneplatnění manželství, je projev vůle o vstupu do manželství byl učiněn jen v důsledku omylu o totožnosti snoubence. Ačkoli půjde v praxi o zcela výjimečné případy, a to i v kontextu ostatních důvodů neplatnosti manželství, jeví se jako vhodné tuto problematiku výslovně upravit v zákoně. V právní praxi může jít zejména o případy, kdy omyl existoval v identifikačních znacích snoubence, tedy například případy, kdy je manželství uzavíráno s osobou, která předložila padělaný či odcizený doklad totožnosti⁸⁵, tzn. například uprchlík, nebo osoba pocházející ze státu, s nímž je obtížný právní styk.⁸⁶ Naopak skutečnost, že jeden z manželů o sobě utajil informace, které by druhého snoubence od sňatku odradily, jako například celkový počet uzavřených manželství, počet dětí, rozsah vyživovací povinnosti, závazky apod., nelze považovat za omyl v totožnosti manžela.⁸⁷ Lze tedy vyvodit, že za omyl v totožnosti lze považovat pouze omyl v osobě manžela, nikoli omyl v jeho osobních, rodinných, či majetkových poměrech.⁸⁸ Přestože se tedy bude jednat o velmi vzácné případy, jejich právní úprava

---

⁸² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 64.

⁸³ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 69.

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 122.

⁸⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, s. 46.

⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 71.

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 1491/09.

⁸⁸ POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech manželství (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 81.

v občanském zákoníku je na místě, neboť takto vzniklé manželství by zcela jistě nenaplnovalo svůj smysl a účel.

2.3.3 Omyl v povaze

Poslední důvod neplatnosti manželství, kterému se v této části práce budu věnovat, je projev vůle o vstupu do manželství, jenž byl učiněn v důsledku omylu o povaze sňatečného právního jednání. Toto ustanovení se věnuje poněkud bizarním případům, kdy osoba sice projevila vůli o vstupu do manželství, avšak nebyla si vědoma, že následkem projevu bude vznik manželství. Komentářová literatura jako příklad projevu vůle o vstupu do manželství, jenž byl učiněn jen v důsledku omylu o povaze sňatečného právního jednání, uvádí jako příklad skutečnost, že manžel bude mít za to, že se jedná pouze o zasnoubení, resp. o přípravu na slavnostní ceremonii. V případě občanského sňatku by mohla nastat situace, kdy by při uzavírání manželství s cizincem neznalým českého jazyka nebo neslyšícím či němým nebyl přítomen tlumočnick.⁸⁹ Ačkoliv v praxi půjde o případy mimořádně výjimečné, právní zakotvení zneplatnění takto vzniklého manželství se jeví jako nanejvýše vhodné, neboť touto právní úpravou zákonodárce poskytuje nejen možnost řešení obyčejného omylu, ale také sňatků, kdy jeden z manželů byl druhou stranou v omyl uveden záměrně, například ze zjištěných důvodů v případě sňatkových podvodů.

2.5 Důsledky prohlášení neplatnosti manželství

V předchozích bodech jsem vymezil, jaké skutečnosti mohou mít za následek neplatnost manželství. Dále je třeba zkoumat, jaké následky s sebou prohlášení neplatností manželství nese pro oba manžele. Základní premisou jsou v tomto případě dvě ustanovení, a to druhá věta § 681 NOZ, která stanoví, že bylo-li manželství prohlášeno za neplatné, považuje se za neuzavřené, a § 686, který uvádí, že o povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné, ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po prohlášení manželství za neplatné platí ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu obdobně. Bylo-li však manželství prohlášeno za neplatné podle § 684, tj. z důvodu násilí či omylu, je při rozhodování o majetkových povinnostech a právech třeba brát ohled na toho, kdo jednal v dobré víře. Z dikce zákona vyplývá, že první ustanovení upravuje statusové postavení obou manželů, zatímco § 686 se vztahuje na ostatní vztahy, které mezi manžely existovaly, a to zejména na práva a povinnosti ke společným dětem a na věci majetkové.

---

⁸⁹ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 71.

Úprava statusového postavení manželů v § 681 NOZ, se bude týkat zejména jejich rodinného stavu, tj. po prohlášení manželství za neplatné budou oba manželé opět svobodný a svobodná.⁹⁰ Dále se toto ustanovení bude vztahovat k přijetí obou manželů – v případě, že při vzniku manželství došlo k jakékoli změně příjmení, změní se ex lege do předešlé podoby.⁹¹

Ostatní vzájemná práva a povinnosti mezi manžely a vůči společným dětem upravuje § 686 NOZ, který soudu ukládá povinnost postupovat obdobně, jako v případě rozvodu manželství. Toto ustanovení zohledňuje především konstitutivní povahu rozsudku o prohlášení manželství za neplatné, kdy se na manželství až do tohoto rozsudku hledí jako na platně uzavřené. Toto rozhodnutí má tedy účinky ex tunc⁹², vzhledem k tomu se tudíž obdobná úprava jako v případě rozvodu manželství jeví jako velmi vhodná.

Ačkoli je tedy na první pohled úprava následků neplatnosti manželství poměrně jednoduše upravena, příkaz k analogii obsažený v § 686 NOZ ji značně rozšiřuje. Kromě již zmíněné úpravy společného příjmení vznikne právo na výživné mezi rozvedenými manžely, ačkoli manželství nebylo rozvedeno. Za nejpodstatnější lze považovat skutečnost, že po prohlášení manželství za neplatné má soud povinnost upravit práva a povinnosti rodičů k nezletilým ne plně svéprávným dětem. Úpravu majetkových a rodičovských práv je nutno zohlednit také v rámci § 686 odst. 2 NOZ, který za podmínek uvedených v § 684 NOZ ukládá soudu povinnost brát ohled na toho, kdo jednal v dobré víře. Tuto úpravu zohlednění dobré víry lze považovat za mimořádně vhodnou, nicméně nevidím důvod, proč by měla být dobrá víra zohledňována pouze při aplikaci § 684 NOZ, a ne i při aplikaci překážek uzavření manželství.

---

⁹⁰ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 67.

⁹¹ Tamtéž, s. 71.

⁹² Tamtéž, s. 74.

3 Neexistence manželství

3.1 K neexistence manželství obecně

Při porovnání institutů neplatnosti a neexistence manželství lze dospět k názoru, že prohlášení jeho zdánlivosti je následkem těžším. Zdánlivým manželstvím se rozumí ne-manželství, neboli manželství, které se jako manželství pouze jeví. Teorie používá také označení *matrimonium non-existens*, *non matrimonium*, či putativní manželství.⁹³ Na zdánlivé manželství se proto hledí, jako kdyby vůbec nevzniklo, neboť rozhodnutí soudu má v tomto případě deklaratorní povahu s účinky *ex tunc*.⁹⁴

Ve srovnání s úpravou neplatnosti manželství je institutu neexistence manželství věnován v občanském zákoníku významně menší prostor. Je tomu tak zřejmě z toho důvodu, že již samotné odlišení zdánlivého manželství od manželství neplatného nevyžaduje tak komplexní úpravu, neboť se ve srovnání s neplatností manželství jedná o institut, jehož úprava je i v takto užším vymezení dostatečná. Dalším důvodem je i skutečnost, že úprava neexistence manželství se z velké části skládá z obecných ustanovení či demonstrativních výčtů, tudíž je dále rozvíjena zejména právní naukou.

Základ úpravy zdánlivého manželství se nachází v § 677 – § 679 NOZ, kdy § 677 NOZ je výchozím ustanovením, neboť upravuje případy, kdy je nutno manželství považovat za zdánlivé. Dle prvního odstavce je tomu tak v případě, pokud alespoň u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství, nebyly v projevu vůle o vstupu do manželství nebo ve sňatečném obřadu nebo v souvislosti s ním splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat. Toto ustanovení je dále rozváděno odstavcem druhým, dle něhož v případě církevního sňatku patří k těmto náležitostem i skutečnost uzavření sňatku před orgánem oprávněné církve, přičemž neprovádě-li se sňatečný obřad v případě přímého ohrožení života snoubence, jsou těmito skutečnostmi i osvědčení matričního úřadu, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření manželství, jakož i že mezi vydáním tohoto osvědčení a uzavřením sňatku uplynula doba nejvýše šest měsíců. Toto ustanovení budu nadále podrobněji zkoumat v další části práce.

Paragraf 678 NOZ upravuje procesní stránku neexistence manželství, kdy stanovuje, že soud může určit, že manželství není, i bez návrhu. Ačkoli se jedná o velmi krátké ustanovení, vyplývá z něj zásadní rozdíl oproti úpravě neplatnosti manželství, ve které platí zásada, že neplatnost manželství lze prohlásit zásadně na návrh účastníků řízení. Je tedy zřejmé, že zákonodárce považuje

---

⁹³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 51.

⁹⁴ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 55.

zdánlivost za závažnější vadu manželství než jeho neplatnost, neboť považuje za nezbytné, aby soud jednal z vlastní iniciativy s úmyslem tuto vadu odstranit. Je tomu tak zřejmě proto, neboť vady způsobující zdánlivost manželství dosahují již ze své povahy takové intenzity, že jejich akceptace by byla buďto zásadním zásahem do práv jednoho nebo obou manželů, nebo by s sebou nesla nepřijatelné negativní důsledky pro společnost a právní řád jako celek.

Zásadní je také důsledně rozlišovat pojmy „zdánlivé manželství“ a „zdánlivé právní jednání“. Zákon stanoví, že o právní jednání nejde, chybí-li vůle jednajících (§ 551 a násl. NOZ), a že ke zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží (§ 554 NOZ). Byl-li však první projev vůle mezi stranami dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k jeho vadě a hledí se, jako by tu bylo právní jednání od počátku (§553 odst. 3 NOZ). Z důvodu právní jistoty ve statusových poměrech je třeba zaujmout závěr, že druhá část NOZ je lex specialis k části obecné⁹⁵ a že konvalidace zdánlivého manželství není možná.⁹⁶ Takovému výkladu ostatně odpovídá i koncepce samotného zákona.

3.2 Vady projevu a náležitosti, na nichž je pro vznik manželství nutno trvat

Jak uvádí § 677 odst. 1, pro vznik manželství musí být splněny takové náležitosti, na jejichž splnění je nutno bezvýhradně trvat. V další části práce se proto zaměřím na zkoumání toho, které okolnosti považuje zákonodárce za náležitosti, na jejichž splnění je nutno bezvýhradně trvat, a které okolnosti by za takové považovat měl. K tomuto zkoumání je potřeba přistoupit proto, neboť nový občanský zákoník oproti staré úpravě neobsahuje taxativní výčet důvodů, které by vedly k neexistenci manželství.⁹⁷

Vzhledem k tomu, že občanský zákoník spojení „náležitosti, na nichž je nutno pro vznik manželství trvat“ dále nikde nerozvádí, je třeba jeho obsah interpretací dovodit, a to zejména ve vazbě na pojem a účel manželství.⁹⁸

3.2.1 Vady souhlasného projevu vůle o vstupu do manželství

Pro vznik manželství je dle § 656 občanského zákoníku zapotřebí svobodného a úplného souhlasného projevu vůle muže a ženy. Termín projev vůle byl již v této práci dostatečně rozebrán v části týkající se problematiky vzniku manželství. Z výše uvedeného ustanovení lze tedy dovodit,

---

⁹⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Následky neplatnosti* [online]. právníprostor.cz, 19. listopadu 2015 [cit. 12. února 2018]. Dostupné na <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/nasledky-neplatnosti>>.

⁹⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 59.

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana. In HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 50.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 51.

že za vadný je nutno považovat takový projev vůle, který buďto nebyl učiněn úplně, svobodně, anebo nebyl učiněn vůbec.

Zdánlivost manželství v případě, že projev vůle o vstupu do manželství naprosto absentuje alespoň u jedné z osob, které hodlaly uzavřít manželství, lze považovat za naprosto přirozený následek, neboť právě projev vůle je základním předpokladem pro uzavření manželství jako životního společenství. Požadavek úplnosti sňatečného prohlášení je třeba vykládat jako jeho pravost, danost a zejména vážnost.⁹⁹ Vymezení sňatečného prohlášení jsem se již dostatečně věnoval v části práce týkající se vzniku manželství.

Z dikce zákona lze dovodit, že k tomu, aby byl projev vůle svobodný, musí být učiněn bez donucení. Vnější vlivy, které na člověka působí v průběhu jeho života, lze v určitých způsobech považovat za jakési vnější donucení, avšak zákon má bezpochyby na mysli donucení bezprostřední. Ačkoli je však svobodný projev vůle bezesporu náležitostí, na jejímž splnění je pro vznik manželství nutno bezvýhradně trvat, a tudíž zjevně spadá pod definici vymežující neexistenci manželství, zákonodárce se rozhodl výslovně upravit nátlak spočívající v násilí nebo vyhrožování násilím v části týkající se neplatnosti manželství. Úpravu v části týkající se neplatnosti však nelze považovat za speciální vůči obecné úpravě zdánlivosti manželství v § 677 NOZ. V kontextu tohoto ustanovení je nutno zejména důsledně odlišovat nátlak modifikující vůli při uzavírání manželství a nátlak spočívající v naprostém vyloučení vůle druhé osoby (tj. vis absoluta), kdy druhý případ by zcela jistě vedl ke zdánlivosti manželství.¹⁰⁰

Jako zvláštní se jeví zejména odlišnost úpravy užití násilí oproti předchozí úpravě, neboť § 17a zákona o rodině uvádí jeho užití jako jeden z možných předpokladů pro zdánlivost manželství, avšak nově se zákonodárce rozhodl tuto okolnost zařadit pod institut neplatnosti manželství. V důvodové zprávě k novému občanskému zákoníku se nedočteme, proč tak zákonodárce učinil, výkladem § 684 NOZ však lze dovodit, že úmyslem bylo umožnit snoubenci, který byl fyzicky donucen k prohlášení o uzavření manželství, aby v manželství setrval. Úmyslem tedy zřejmě bylo nepostihovat takto vzniklé manželství nejtěžším následkem ve formě jeho neexistence, ale dát takto vzniklému manželství šanci pro další fungování. S tímto přístupem se však neztotožňuji, neboť nespátřuji rozdíl mezi tím, zda nebyl projev vůle o uzavření manželství učiněn vůbec, či zda byl alespoň z části vynucen. V obou případech jde o vadu natolik závažnou, že jakákoli možnost konvalidace je naprosto zbytečná, a zákon by tudíž měl obě vady postihovat stejným následkem – zdánlivostí manželství.

---

⁹⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1 vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 7.

¹⁰⁰ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 122.

Za poslední možnou vadu svobodného a úplného souhlasného projevu o vstupu do manželství lze považovat případ, kdy alespoň jeden ze snoubenců trpěl takovou duševní poruchou, která by mu bránila v projevení úplného a svobodného souhlasu, resp. projevu sňatečné vůle vůbec.¹⁰¹ Bez pochyb samozřejmě je, že „*Základním předpokladem relevantní vůle je, že tato vůle pochází od osoby, která je adekvátně rozumná jejím prostřednictvím právně jednat.*“¹⁰² Jako problematické se v praxi může jevit především rozlišení, kdy se u člověka postiženého duševní poruchou bude postupovat v souladu s § 677 odst. 1 NOZ a kdy podle § 673 NOZ, který upravuje zákonnou překážku uzavření manželství osobou, jejíž svéprávnost byla v této oblasti omezena. Z dikce zákona však vyplývá, že § 673 NOZ se uplatní pouze v případech, kdy již došlo k omezení svéprávnosti v oblasti uzavírání manželství a zároveň se nejedná o tak závažnou duševní poruchu, která by naprosto vylučovala projev vůle. Tato vada bude tedy postihována v rámci neplatnosti manželství. Aplikace § 677 odst. 1 NOZ přichází v úvahu tehdy, pokud duševní porucha dosahuje dostatečné intenzity, tj. brání v projevení úplného souhlasu. Z toho vyplývá, že § 677 NOZ je vůči § 673 NOZ úpravou speciální. Aplikací praxe však bude mít v tomto případě bezesporu problémy především s určením hranice, kdy již duševní porucha dosahuje takové intenzity, aby bylo manželství nutno považovat za zdánlivé. Zcela jasnou hranici zcela jistě nelze vymezit, soud tudíž bude muset posuzovat okolnosti každého případu zvlášť.

3.2.2 Nutné náležitosti sňatečného obřadu

Jako další důvod pro zdánlivost manželství uvádí § 677 NOZ nesplnění nutných náležitostí sňatečného obřadu, na jejichž splnění je k tomu, aby manželství vzniklo, nutno bezvýhradně trvat. Zákon tyto náležitosti dále vymezuje pouze výčtem v § 677 odst. 2 NOZ, kde uvádí, že v případě církevního sňatku náleží k těmto náležitostem i skutečnost uzavření sňatku před orgánem oprávněné církve. Neprovádí-li se sňatečný obřad v případě přímého ohrožení života snoubence, jsou těmito skutečnostmi i osvědčení matričního úřadu, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření manželství, jakož i skutečnost, že mezi vydáním tohoto osvědčení a uzavřením sňatku uplynula doba nejvýše šest měsíců. Jde zcela jistě o výčet demonstrativní, což vyplývá z jazykové dikce tohoto ustanovení.

Orgánem oprávněné církve je dle § 658 odst. 2 NOZ osoba pověřená oprávněnou církví. Jak jsem již uvedl výše v části týkající se církevního sňatku, v každém jednotlivém případě bude třeba postupovat podle vnitřních předpisů církve, před jejímž orgánem bude manželství uzavíráno. Jako

---

¹⁰¹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975.* Praha: Leges, 2016, s. 77.

¹⁰² TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 233.

příklad takových předpisů lze uvést Codex Iuris Canonici (CIC) z roku 1983 a Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium katolické církve východního ritu (řeckokatolické) z roku 1991.¹⁰³ Sňatek před oprávněným orgánem církve bezesporu patří mezi okolnosti, jejichž nesplnění má za následek neplatnost manželství, avšak není zřejmé, proč se zákonodárce rozhodl v zákoně výslovně upravit zdánlivost manželství z důvodu nezpůsobilého oddávajícího orgánu právě jen u církevních sňatků a nikoli i u sňatků civilních. Jeho záměrem zcela jistě nebylo stanovit jiný následek uzavření manželství před nekompetentním orgánem pro civilní sňatky a pro sňatky církevní. Významem ustanovení je tudíž zřejmě působení na církve v tom ohledu, aby vnitřně a transparentně upravily osoby, které jsou pověřeny k uzavírání manželství.

Nutnost osvědčení matričního úřadu o tom, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření církevního sňatku, jsem již rozebral v části práce týkající se církevních sňatků. Jako podstatná se jeví zejména skutečnost, že od vydání tohoto osvědčení do sňatečného obřadu nesmí uplynout více než šest měsíců. Může tedy nastat případ, kdy osvědčení matričního úřadu bude vydáno, avšak pro nedodržení zákonného limitu bude manželství pouze zdánlivé. Ačkoli by tedy oba snoubenci mohli tento následek považovat za zásah do své právní jistoty, jsem toho názoru, že takovýto zásah je zcela legitimní. Období šesti měsíců je více než dostatečná doba, aby snoubenci v této době uzavřeli manželství. Jsem dokonce toho názoru, že šestiměsíční období je až příliš dlouhé, neboť by v tomto rozmezí mohlo dojít k okolnostem, které by měly za následek, že některý ze snoubenců by nesplňoval požadavky stanovené zákonem pro uzavření manželství. De lege ferenda by proto bylo vhodné zamyslet se nad návratem k předchozí úpravě tohoto limitu, kdy zákonodárce vymezoval výše uvedený limit pouze na období 3 měsíců. Takto zkrácená lhůta by oběma snoubencům stále poskytla dostatek času k uzavření sňatku a zároveň by snížila výše uvedené riziko. Je možné zamýšlet se nad správností koncepce, kdy soukromoprávní institut manželství je podmiňován osvědčením správního orgánu. Část odborné veřejnosti má za to, že takový postup je nesprávný.¹⁰⁴ Jsem však toho názoru, že uzavření manželství ve lhůtě šesti měsíců od udělení platného osvědčení matričního úřadu je natolik zásadní podmínkou vzniku manželství, že pro její vynucení je zdánlivost manželství adekvátním následkem.

V § 656 odst. 2 NOZ se nachází proklamace, dle které je sňatečný obřad veřejný, slavnostní a činí se v přítomnosti dvou svědků. Je třeba zaměřit se na to, zda tyto náležitosti sňatečného obřadu lze považovat za tak klíčové, aby jejich nesplnění neslo následek zdánlivosti manželství. V této práci jsem se již vymezení těchto institutů věnoval v části týkající se vzniku manželství. Na

---

¹⁰³ HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 13.

¹⁰⁴ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 96.

základě výše uvedeného je tedy nutno dovodit, že skutečnost, že obřad není dostatečně veřejný či slavnostní, nelze považovat za natolik závažnou vadu uzavírání manželství, aby měla za následek zdánlivost manželství. Co se týče přítomnosti dvou svědků u svatebního obřadu, česká právní nauka se obecně kloní k názoru, že jejich absence nezpůsobuje zdánlivost manželství.¹⁰⁵ S tímto názorem se musím ztotožnit, neboť povinnost účasti dvou svědků sice vyplývá ze zákona, avšak v současnosti se již jedná o institut veskrze tradiční a formální, kdy prakticky jedinou úlohou svědků je podpis do protokolu o uzavření manželství, kdy jeho absence s sebou pro vzniklé manželství nenese žádné negativní následky.

Nauka za zákonem neuvedenou vadu sňatečného obřadu považuje také skutečnost, že sňatek proběhl před nekompetentním orgánem.¹⁰⁶ Takový výklad považuji za správný, neboť § 677 odst. 2 uvádí, že v případě církevního sňatku náleží k nutným náležitostem i skutečnost uzavření sňatku před orgánem oprávněné církve, při užití argumentu a simili lze tudíž dovodit, že se tato podmínka obdobně vztahuje i na nekompetentní orgán v případě sňatku civilního. Při použití argumentu a contrario by došlo k porušení naprosto zásadní náležitosti sňatečného obřadu, na jejíž existenci je nutno bezvýhradně trvat.¹⁰⁷ Matriční zákon v §11a uvádí taxativní výčet osob, před kterými mohou snoubenci projevit vůli k uzavření manželství. Pokud by došlo k uzavření manželství před jiným orgánem nebo jinou osobou, bylo by nutno trvat na neplatnosti manželství, neboť v takovém případě by mohl být oddávajícím každý a institut manželství by tak nebyl podroben jakékoli veřejné kontrole.

3.2.3 Nutné náležitosti v souvislosti se sňatečným obřadem

Mezi náležitosti, na jejichž splnění je v souvislosti se sňatečným obřadem nutno trvat, řadí česká právní nauka zejména vady zmocnění v souvislosti s uzavřením manželství.¹⁰⁸ Zmocnění vyplývá z § 669 NOZ. Toto ustanovení jsem již zkoumal v části této práce týkající se vzniku manželství, avšak nyní se zaměřím na problémy tohoto institutu, které mohou vést až ke zdánlivosti manželství. Výše uvedené ustanovení obsahuje výčet náležitostí, které musí plná moc obsahovat. Co se týče vad projevu vůle zastoupeného, platí o nich to samé, co o vadách projevu vůle obecně.¹⁰⁹ Je však důležité položit si otázku, zda by absence kterékoli z náležitostí plné moci měla za následek

---

¹⁰⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975.* Praha: Leges, 2016, s. 10.

¹⁰⁶ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 53.

¹⁰⁷ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975.* Praha: Leges, 2016, s. 99.

¹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 53.

¹⁰⁹ HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního.* Praha: Academia Praha, 1977. s. 318.

zdánlivost manželství uzavřeného na jejím základě, či zda by takové manželství bylo platně uzavřeno i přes určité vady plné moci.

Náležitosti, které plná moc musí obsahovat a bez kterých by byla plná moc vadná, jsou zcela jistě údaje osvědčující totožnost a další rozhodné skutečnosti týkající se obou snoubenců a zmocněnce (tj. bydliště, rodné číslo), neboť bez dostatečného vymezení všech osob by mohlo dojít k omylu v osobě jak snoubence, tak zmocněnce. Naopak na zdánlivosti manželství, jež by bylo uzavřeno na základě plné moci, ve které by absentovalo prohlášení o příjmení, není třeba trvat. Důležitosti tohoto prohlášení jsem se věnoval výše v této práci, zbývá tedy jen konstatovat, že ačkoli je absence prohlášení o příjmení závažným nedostatkem plné moci, nelze reagovat na jeho absenci nejpřísnějším následkem pro nedostatky manželství, jakým NOZ disponuje, neboť by se takový postup jevil jako příliš přísný zásah do práv obou manželů.

Jde-li o formu plné moci, je nutno velmi přísně trvat na její písemné formě spolu s úředně ověřenými podpisy (příčemž nezáleží, zda je napsaná vlastní rukou či prostřednictvím elektronických prostředků)¹¹⁰, neboť vzhledem k důležitosti institutu manželství je třeba zvýšené ochrany manžela, za nějž projevuje vůli jeho zmocněnec. V opačném případě by povinnosti této ochrany zcela jistě nebylo vyhověno.

Požadavek, aby v plné moci bylo uvedeno, že snoubencům nejsou známy překážky, které by jim bránily uzavřít manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili uspořádání budoucích majetkových poměrů, svého bydlení a hmotné zajištění po uzavření manželství,¹¹¹ se jeví jako nejvíce kontroverzní. Mám za to, že absence tohoto prohlášení nemůže způsobit neexistenci manželství, a to z důvodu, že jde o stejné znění jako prohlášení v § 665 NOZ. Vzhledem ke skutečnosti, že toto prohlášení je již pouze formálním potvrzením skutečností, které museli oba manželé dosvědčit doklady osvědčujícími jejich totožnost a způsobilost k uzavření manželství¹¹² již před sňatečným obřadem, nemůže mít absence tohoto formalismu za následek zdánlivost manželství. Tato skutečnost nemůže nastat během sňatečného obřadu dle § 664 NOZ, ani při absenci v plné moci dle § 669 NOZ. Ačkoli se tedy jedná o vadu zmocnění, nedosahuje takové intenzity, aby bylo manželství postihnuto tak intenzivním negativním následkem, jako je zdánlivost manželství. Vzhledem ke skutečnosti, že otázky případné zdánlivosti manželství uzavřeného na základě vadné plné moci jsou komplikovanou otázkou, považoval bych *de lege ferenda* za vhodné vymezit v zákoně tyto důvody zdánlivosti výslovně.

---

¹¹⁰ GONSIOROVÁ, Barbora. Uzavření manželství prostřednictvím zástupce. *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 4, s. 22.

¹¹¹ § 699 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹² § 664 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

3.2.4 Uzavření manželství před dovršením šestnácti let

Uzavření manželství osobou mladší osmnácti, ale starší šestnácti let jsem se již dostatečně věnoval výše v části týkající se zákonných překážek manželství. Pokud by však do manželství chtěla vstoupit osoba, která ještě nedovršila věk šestnácti let, takové manželství by bylo nutno považovat pouze za zdánlivé, ačkoli zákon takový následek výslovně nestanovuje. K tomuto závěru lze dospět za pomoci systematického a účeloslovného výkladu, neboť nesmí-li soud povolit uzavření manželství dítěti mladšímu šestnácti let, nesmí manželství vzniknout.¹¹³

Také je zapotřebí vzít v úvahu rozumovou a mravní vyspělost nezletilých, kdy v případě uzavření manželství před dovršením věku šestnácti let lze jen stěží mít za to, že by toto manželství mohlo naplnit svůj smysl a účel. Na posledním místě je vhodné uvést, že právní úprava tohoto institutu je v zásadě stejná jako úprava předchozí, a to zejména s ohledem na čl. 2 Úmluvy o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství (vyhláška č. 124/1968 Sb.), ve které je stanoveno, že: „*Smluvní strany přijmou zákonná opatření stanovící nejnižší věk pro uzavření manželství. Nebude právně uzavřen žádný sňatek jakoukoli osobou, která tohoto věku nedosáhla, kromě případů, kdy příslušný orgán povolí z vážných důvodů výjimku, pokud jde o věk v zájmu nastávajících manželů.*“¹¹⁴ Vzhledem ke skutečnosti, že manželství dítěte mladšího šestnácti let je pouze zdánlivé a tedy vůbec nevzniklo, nelze aplikovat § 30 odst. 2 NOZ, tak jako je tomu u manželství neplatného. Současná koncepce zákona, ve které je toto manželství považováno za zdánlivé, lze hodnotit veskrze kladně, neboť si jen stěží dokáží představit manželství dvou osob mladších šestnácti let, které je považováno za platně uzavřené, dokud není určena jeho neplatnost.

3.2.5 Manželství mezi osobami stejného pohlaví

Ač zákon výslovně neupravuje, jaký následek by mělo mít uzavření manželství mezi dvěma osobami stejného pohlaví, můžeme závěr o zdánlivosti takového manželství dovodit, pokud budeme opět vycházet z pojmu a účelu manželství. Argumenty pro zdánlivost manželství uzavřeného mezi osobami stejného pohlaví lze vyčíst ze samotné dikce zákona. Občanský zákoník definuje manželství jako vztah muže a ženy, přičemž vztah obdobný manželství (ovšem s jistými odchylkami) zákonodárce umožnil uzavírat osobám stejného pohlaví s účinností zákona č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Ač se náhled na možnost uzavření manželství páry stejného pohlaví v západním světě postupně mění, v České republice by uzavření takového manželství stále bylo považováno za zdánlivé. Jde o citlivou otázku morálky a tradic, nelze tudíž dovodit, zda je současná právní úprava „správná“, nebo zda je

¹¹³ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 54.

¹¹⁴ Tamtéž.

diskriminující. Nezbyvá než sledovat vývoj české společnosti a toho, jak se k této otázce v budoucnu bude stavět. Již v době vzniku této práce probíhají na půdě parlamentu kroky, které mohou vést k zániku toho důvodu zdánlivosti manželství.¹¹⁵

Osobně jsem toho názoru, že pokud by se definice manželství změnila z „trvalého svazku muže a ženy“ na „trvalý svazek dvou osob“, vážnost institutu manželství by tím nijak neutrpěla a pouze by takto byl odstraněn vcelku zbytečný dualismus manželství a registrovaného partnerství. Takovýto dualismus také znevýhodňuje registrované partnery vůči manželům, zejména tím, že zákon o registrovaném partnerství neumožňuje uzavření partnerství v zastoupení, či tím, že do manželství může vstoupit se souhlasem soudu i osoba mladší 18 let, zatímco v registrovaném partnerství žádná taková možnost neexistuje.¹¹⁶

V současnosti lze v liberalizující se Evropě vyzorovat také trend vzniku, respektive legálního uznávání tzv. třetího pohlaví. Osoby třetího pohlaví přesahují kategorizaci na muže či ženy, jejich těla a ontologie se odlišují od modelů zavedených ve vědě a ve společnosti.¹¹⁷ V České republice zatím nejde o příliš aktuální otázku, avšak některé západní země, jejichž právní řád bývá vzorem i pro českou úpravu, již tento nový náhled na osoby „třetího pohlaví“ zavedly,¹¹⁸ a je tudíž možné, že v budoucnu bude třeba řešit také nárok na manželství těchto osob.

3.3 Právní důsledky neexistence manželství

Vymezení následku prohlášení manželství za zdánlivé se věnuje § 679 NOZ. Ten uvádí, že neprodleně poté, co soud určí, že manželství není, rozhodne soud o otcovství ke společnému dítěti i o povinnostech a právech rodičů k němu. Dále stanoví, že majetkové povinnosti a práva muže a ženy se posoudí jednotlivě podle své povahy. Nelze-li jinak, použijí se ustanovení o bezdůvodném obohacení. V těchto záležitostech je třeba brát ohled na muže nebo ženu jednající v dobré víře, jakož i na práva a právní zájmy společných dětí a třetích osob. Ačkoli lze kladně hodnotit skutečnost, že zákonodárce poprvé výslovně upravil, jaké následky má prohlášení zdánlivosti manželství,¹¹⁹ je třeba klást si otázku, zda je tato úprava dostatečná. Mám za to, že ačkoli se úprava tohoto institutu nachází pouze v jednom ustanovení zákona, její věcné vymezení dosahuje nejméně

---

¹¹⁵ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Manželství pro homosexuály. *Rodinné listy*, 2018, roč. 7, č. 7, s. 2.

¹¹⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Úřední souhlas podmínkou manželství? *Rodinné listy*, 2014, roč. 3, č. 6, s. 9.

¹¹⁷ HERDT, Gilbert. *Third Sex, Third Gender, Beyond sexual Dimorphism in Culture and History*. New York: Zone Books, 1996. s. 19.

¹¹⁸ BARŠOVÁ, Andrea. *Německo se blíží k právnímu uznání třetí kategorie pohlaví* [online]. *pravni prostor.cz*, 5. října. 2018 [cit. 12. února 2019]. Dostupné na: <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/nemecko-se-blizi-k-pravnimu-uznani-treti-kategorie-pohlavi>>.

¹¹⁹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1 vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 55.

stejné kvality, jako vymezení následků prohlášení neplatnosti manželství, neboť její věcný rozsah se vztahuje na veškeré relevantní poměry obou manželů.

V systematicce § 679 NOZ se úprava otcovství ke společnému dítěti spolu s povinnostmi a právy rodičů k němu řadí na první místo. Toto zařazení považuji za velmi vhodné, neboť práva dítěte a jeho rodičů řadí na první místo, před úpravu práv majetkových. Úprava otcovství k dítěti je nezbytná zejména v zájmu dítěte, kdy právní rodičovství má zásadně odpovídat rodičovství sociálnímu a biologickému.¹²⁰ Pokud bylo počato dítě za trvání zdánlivého manželství, nemůže dojít k aplikaci první domněnky manželství dle § 776 NOZ. Zřejmě právě z toho důvodu ukládá zákon soudu povinnost rozhodnout o otcovství k dítěti. V případě, že nedojde k určení otcovství souhlasným prohlášením dle § 779 NOZ, tj. druhé domněnky otcovství, je na místě postup dle domněnky třetí v souladu s § 783 NOZ.

Vzhledem ke skutečnosti, že v případě prohlášení manželství za zdánlivé nelze hovořit o předchozím vztahu obou manželů jako o manželství, nelze jejich majetková práva a povinnosti posoudit obdobně jako v případě vzniku společného jmění manželů. V případě, že muž a žena něco společně nabyli, musí dojít k vypořádání např. jako podílového spoluvlastnictví. Pokud tak nelze učinit je na místě postupovat jako v případě bezdůvodného obohacení.¹²¹ Oproti úpravě neplatnosti manželství je odlišný zejména rozdíl v úpravě dobré víry, kterou § 679 odst. 2 NOZ ukládá brát v ohled ve všech případech neexistence manželství, nikoli pouze v případech vybraných, jak činí § 686 NOZ. Toto obecné pojetí je mimořádně vhodné, neboť v každém individuálním případě prohlášení zdánlivosti manželství je zapotřebí citlivý přístup k dotčeným právům jak muže a ženy, jejichž manželství bylo za zdánlivé prohlášeno, tak i dalších osob. Zákon je v řešení majetkových vztahů muže a ženy v případě zdánlivosti velmi přísný, neboť na rozdíl od úpravy neplatnosti manželství neumožňuje kupříkladu možnost vzniku práva na výživné mezi rozvedenými manžely. Takový přístup však se nemusí jevit jako příliš vhodný, neboť může znevýhodňovat i osobu, která za zdánlivost manželství nebyla zodpovědná.

4 Procesní aspekty zdánlivosti a neplatnosti manželství

Zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (dále také ZŘS) upravuje procesní aspekty neplatnosti a zdánlivosti manželství v jednom pododdílu, proto se i já budu věnovat oběma úpravám současně. Pro splnění cíle této práce považuji za nezbytné zkoumat oba instituty nejen z hlediska hmotněprávního, ale i z hlediska procesněprávního, neboť procesní úprava je odrazem

---

¹²⁰ KRÁLÍČKOVÁ. In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 57.

¹²¹ Tamtéž, s. 58.

toho, jak zákonodárce oba instituty pojímá. Pro lepší pochopení procesních specifik těchto institutů je tedy takovéto zkoumání na místě.

Úprava řízení ve statusových věcech manželských, nacházející se v § 371–382 ZŘS je procesním odrazem hmotněprávních pravidel obsažených v občanském zákoníku.¹²² I přes společnou úpravu těchto institutů v ZŘS je v praxi nezbytné vnitřně odlišovat jednotlivá řízení, která lze rozdělit na řízení o určení, zda tu manželství je či není, dále na řízení o neplatnosti manželství z důvodu uzavření manželství přes existenci zákonné překážky a posledně na řízení o neplatnosti manželství z důvodu nedostatku projevu vůle snoubenců spočívajícím v nátlaku nebo omylu.¹²³ Pro účely této práce se však jeví jako vhodné věnovat se těmto řízením společně, pouze s vymezením rozdílů mezi jednotlivými řízeními.

První výjimku oproti obecné úpravě ZŘS, která upravuje formu rozhodnutí v § 25 ZŘS, představuje § 372 ZŘS, který stanoví, že ve věci samé soud vždy rozhoduje rozsudkem. Povahu rozsudku však bude vždy třeba zkoumat s ohledem na dané řízení. V případě rozhodování o zdánlivosti manželství půjde o rozsudek deklaratorní,¹²⁴ v případě rozhodování o neplatnosti manželství půjde zejména o konstitutivní rozsudek s účinky *ex tunc*.¹²⁵ Takovýto výklad odpovídá premise, že neplatné manželství se považuje za platné, dokud není o jeho neplatnosti rozhodnuto, a naopak že zdánlivé manželství nevznikne jako takové.

Druhou výjimkou oproti úpravě obecné je vymezení místní příslušnosti v § 373 ZŘS, který stanovuje několik možností pro určení místní příslušnosti soudu. Ze znění zákona však vyplývá, že se nejedná o možnosti alternativní, neboť pokud nejsou naplněny předpoklady pro uplatnění místní příslušnosti soudu, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, protože v obvodu tohoto soudu nebydlí alespoň jeden z manželů, je na místě uplatnit možnost druhou, tj. místní příslušnost soudu, jež je obecným soudem manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení. V případě, že nemůže dojít k naplnění ani jedné z těchto dvou podmínek, je místně příslušný obecný soud manžela, který podal návrh. Současná úprava tedy nejprve zohledňuje skutečnost, že obě osoby, o jejichž manželství má být rozhodováno, spolu mohou stále bydlet. Kdy takovýto důraz na co nejjednodušší přístup k soudu lze v tomto ohledu hodnotit veskrze pozitivně. Druhá varianta je v souladu se zásadou *actor sequitur forum rei*. Tuto úpravu považuji za problematickou, neboť vzhledem ke specifčnosti řízení dle ZŘS a k citlivosti otázek zdánlivosti a

---

¹²² KORNEL, Martin. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 657.

¹²³ ŠÍNOVÁ, Renata, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 176.

¹²⁴ Tamtéž, s. 180.

¹²⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 111.

neplatnosti manželství by se jako vhodnější jevila úprava, kde druhou možnou místní příslušnost představuje obecný soud navrhovatele, neboť právě na navrhovatele bude v praxi možno hledět jako na stranu, jejíž zvýhodnění proto jeví na místě, neboť jde o jakési „dorovnání“ jejího ztíženého postavení tak, aby byla vyrovnána určitá nevýhoda slabší strany a bylo nastoleno rovné postavení stran.¹²⁶ Na příslušnost místní se vztahuje § 3 odst. 1 ZŘS, příslušným tedy bude v prvním stupni Okresní soud.

V § 374 ZŘS je speciálně upravena legitimace k podání návrhu na prohlášení manželství za neplatné z důvodu dle § 684 NOZ. Obě ustanovení jsou v zásadě obsahově stejná, neboť § 374 ZŘS je procesní reflexí hmotněprávní úpravy.¹²⁷ Ustanovení § 684 NOZ jsem již dostatečně rozebral výše v textu. Zákon o zvláštních řízeních soudních neobsahuje žádná další speciální ustanovení o legitimaci k podání návrhu na vyslovení neplatnosti či zdánlivosti manželství. V případě zdánlivosti manželství je tedy na místě aplikovat § 678 NOZ, který uvádí, že soud může určit, že manželství není, i bez návrhu. Z tohoto ustanovení lze dovodit, že návrh může podat také každá osoba, která má na věci právní zájem.¹²⁸ Pro podání návrhu na vyslovení neplatnosti manželství z důvodu uzavření manželství přes existenci zákonné překážky bude relevantní ustanovení § 680 NOZ, dle kterého bude obecně legitimovanou osobou pro podání návrhu každý, kdo na tom má právní zájem.

Účastenství je upraveno v § 6 ZŘS, ve spojení s § 375 ZŘS, kdy za účastníky jsou považováni manželé a navrhovatel. V případě řízení o neplatnosti manželství z důvodu nedostatku projevu vůle snoubenců spočívajícím v nátlaku nebo omylu budou účastníky vždy manželé, neboť jiný navrhovatel nepřipadá v úvahu. V § 376 odst. 1 ZŘS se nachází zvláštní ustanovení o ztrátě způsobilosti být účastníkem, kdy ztratí-li účastník po zahájení řízení způsobilost být účastníkem, soud řízení zastaví. To neplatí, lze-li řízení zahájit i bez návrhu; v takovém případě soud pokračuje v řízení s opatrovníkem, kterého zemřelému účastníku jmenuje. Současné znění prvního odstavce bylo přijato jako náhrada původního ustanovení, které bylo zrušeno Ústavním soudem, neboť původní znění přikazovalo soudu zastavit řízení při každé ztrátě způsobilosti být účastníkem řízení.¹²⁹ Výjimku z pravidla uvedeného v prvním odstavci stanovuje § 376 odst. 2 ZŘS v případech, kdy bylo-li zahájeno řízení podle § 374 odst. 1 ZŘS a manžel, který nepodal návrh na zahájení řízení, zemře před tím, než je ve věci pravomocně rozhodnuto, pokračuje soud obdobně jako

---

¹²⁶ ŠLEJHAROVÁ, Markéta. Vybrané projevy ochrany „slabší strany“ z pohledu civilního práva procesního. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 7–8, s. 47.

¹²⁷ ŠÍNOVÁ, Renata. In ŠÍNOVÁ, Renata, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 184.

¹²⁸ Tamtéž, s. 179.

¹²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15.

v řízeních, která lze zahájit i bez návrhu. V případě, že zemře manžel, který návrh podal, § 376 odst. 3 ZŘS v souladu s § 684 odst. 2 NOZ umožňuje pokračování řízení na návrh potomků.

Samotné řízení je ovládáno zásadou vyšetřovací a projednací, kdy není stanovena žádná výjimka aplikace § 20 až 22 ZŘS.¹³⁰ Speciální úpravu obsahuje § 379 ZŘS, dle kterého se v případě nedostavení navrhovatele k jednání bez řádné a včasné omluvy řízení zastaví, ledaže jsou dány důvody pro zahájení řízení bez návrhu. Výjimku představuje řízení o neplatnosti manželství z důvodu nedostatku projevu vůle snoubenců, spočívajícím v nátlaku nebo omylu, které je ovládáno zásadou projednací.¹³¹ Je tomu tak, neboť dle § 374 odst. 2 ZŘS může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy jen jsou-li potřebné ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu, nebo jen, má-li jimi být prokázán důvod neplatnosti nebo neexistence manželství, pro něž by řízení mohlo být zahájeno i bez návrhu, a dále také výslovně stanoví zákaz aplikace § 20 odst. 1, § 21 a 28 ZŘS. Tato procesní odlišnost vyplývá zejména ze zvláštní povahy tohoto řízení a lze ji hodnotit velmi pozitivně, neboť zdůrazňuje zájem na svobodném projevu vůle.

Úpravu opravných prostředků obsahují § 380–382 ZŘS. V § 380 ZŘS je stanovena patnáctidenní odvolací lhůta od doručení rozsudku: § 381 ZŘS obsahuje zákonnou úpravu skutečnosti, kdy odvolací soud zastaví řízení o odvolání proti rozsudku, kterým byla vyslovena neplatnost či neexistence manželství proto, že odvolání bylo odvolatelem vzato zpět. V tomto případě nastane právní moc rozsudku dnem právní moci usnesení o zastavení odvolacího řízení. Postoj zákonodárce k této otázce je dále reflektován v § 382 ZŘS, který považuje žalobu pro zmatečnost a žalobu na obnovu řízení za nepřipustné. Vzhledem k významnosti těchto statusových otázek je kladený důraz na právní jistotu třeba považovat za velmi vhodný. Současná procesní úprava obou institutů je na takové úrovni, že u jakýchkoli budoucích zásahů do její podoby by bylo třeba důsledně zkoumat, zda není narušena celková koncepce.

---

¹³⁰ ŠÍNOVÁ, Renata. In ŠÍNOVÁ, Renata, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 179.

¹³¹ Tamtéž, s. 185.

Závěr

V úvodu práce jsem si jako cíl této práce stanovil podrobně a objektivně zhodnotit instituty neplatnosti a neexistence manželství jak po stránce hmotné, tak po stránce procesní a následně zkoumat, zda je současné právní zakotvení těchto institutů dostatečné, či zda by bylo vhodnější přistoupit ke komplexnější právní úpravě, případně jakým způsobem by takové změny měly být provedeny. V rozboru jsem se dále snažil co nejlépe vymezit hranici mezi oběma instituty. Věřím, že jsem stanoveného cíle dosáhnul. V první části své diplomové práce jsem se soustředil na vymezení pojmu manželství a způsoby jeho vzniku se zaměřením na ustanovení relevantní pro téma této práce. Na tuto část jsem dále v průběhu odkazoval, což mi ve druhé a třetí části práce umožnilo soustředit se na instituty neexistence a neplatnosti manželství. V poslední části práce jsem se soustředil na vymezení procesních aspektů neplatnosti a zdánlivosti manželství, zejména na specifika jejich úpravy.

Jak v části týkající se neplatnosti manželství, tak v části týkající se neexistence manželství jsem co nejdůkladněji zkoumal a hodnotil současnou právní úpravu a následně uvedl další možná řešení *de lege ferenda*. V práci jsem došel k závěru, že úprava obou institutů je na dobré úrovni jak po stránce hmotněprávní, tak zejména po stránce procesní, kdy je zajišťována ochrana jak snoubenců, tak celé společnosti před negativními následky spojenými s uzavřením manželství, u kterého nebyly naplněny podmínky pro jeho řádný vznik. Nicméně i přes tento fakt v práci poukazuji na problémy spojené s jednotlivými ustanoveními zákona, zejména na problémy týkající se zákonných překážek, a to konkrétně překážky omezené svéprávnosti, překážky příbuzenství a překážky závislosti. U jednotlivých ustanovení jsem se vždy snažil zjištěné problémy odstranit vhodným výkladem, v případech kde nebyl tento postup možný, jsem navrhnul možnou úpravu *de lege ferenda*, která by měla přispět k lepší úpravě obou institutů.

Základními zdroji pro tuto práci byla zejména komentářová literatura a příspěvky z odborných časopisů a publikací. Pracoval jsem také s judikaturou soudů, zejména soudů Krajských a soudu Nejvyššího. Za nejprínosnější zdroj považuji publikaci *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 1. vydání*, přičemž s názory z této komentářové literatury jsem v průběhu diplomové práce pracoval nejčastěji.

Pro omezený rozsah práce nijak blíže nerozebírám historii těchto dvou institutů a zaměřil jsem se primárně na současnou právní úpravu. V případě zájmu o historickou složku neplatnosti a neexistence manželství odkazuji na velmi zajímavou publikaci *Uzavírání manželství z hlediska právního*, jejímž autorem je Jiří Haderka.

Snahou mé práce bylo nejen popsat, ale zejména analyzovat současnou právní úpravu s ohledem na problémy její aplikace. V práci jsem dosáhl výše uvedených cílů a mám za to, že

problematiku neplatnosti a neexistence manželství jsem vyčerpал a doufám, že bude zdrojem pro další zkoumání této problematiky, neboť i přes vysokou kvalitu současné úpravy obou institutů stále existuje prostor pro její zlepšení.

Seznam zdrojů

Monografie

- 1) HADERKA, Jiří. *Uzavírání manželství z hlediska právního*. Praha: Academia Praha, 1977. 374 s.
- 2) HERDT, Gilbert. *Third Sex, Third Gender, Beyond sexual Dimorphism in Culture and History*. New York: Zone Books, 1996. 614 s.
- 3) HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1380 s.
- 4) HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 400 s.
- 5) HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009, 586 s.
- 6) JELLÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 7. aktualizované vydání podle stavu k 1. 10. 2017*. Praha: Leges, s. r. o., 2017. 1312 s.
- 7) JELLÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017. 976 s.
- 8) KORNEL, Martin. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, 1012 s.
- 9) MELZER, Filip. In Melzer, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek I. § 1–117. Praha: Leges, 2013, 720 s.
- 10) MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. § 655–793. Svazek IV. § 655–975*. Praha: Leges, 2016. 2064 s.
- 11) POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech manželství (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 372 s.
- 12) SVEJJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 792 s.
- 13) ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s.
- 14) ŠÍNOVÁ, Renata, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana, a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. 379 s.
- 15) TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 390 s.

Odborné časopisy

- 1) BERGER, Miriam. Trial Marriage: Harnessing the Trend Constructively. *The Family Coordinator*, 1971, roč. 20, č. 1, s. 38–43.
- 2) BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 2, s. 78–81.
- 3) GONSIOROVÁ, Barbora. Uzavření manželství prostřednictvím zástupce *Rodinné listy*, 2015, roč. 4, č. 4, s. 22–25.
- 4) HADERKA, Jiří. Oddavky, nulity a neexistence manželství od účinnosti zákona č. 91/1998 Sb. *Právní praxe*, 1998, č. 8, roč. 46 s. 466–482.
- 5) HRUŠÁKOVÁ, Milana, STAVINHOVÁ, Jaruška, GREGOROVÁ, Zdeňka. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*, 1997, roč. 5, č. 2, s. 53–60.
- 6) KOMENDA, Antonín. Z dějin rodiny a manželství. *Rodinné listy*, 2012, roč. 1, č. 1, s. 28–33.
- 7) KOVÁŘOVÁ, Daniela. Úřední souhlas podmínkou manželství? *Rodinné listy*, 2014, roč. 3, č. 6, s. 6–19.
- 8) KOVÁŘOVÁ, Daniela. Manželství pro homosexuály. *Rodinné listy*, 2018, roč. 7, č. 7, s. 2–5.

- 9) MRÁZEK, Josef. Matrimonium claudicans a uzavírání manželství s cizincem nebo v zahraničí. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 14, č. 9, s. 309–317.
- 10) PILÍK, Václav. Přiznání svéprávnosti nezletilému podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 21, č. 10, s. 349–353.
- 11) PUSEY, Anne, WOLF, Marisa. Inbreeding avoidance in animals. *Trends in Ecology and Evolution*, 1996, roč. 11, č. 5, s. 201–206
- 12) ŠLEJHAROVÁ, Markéta. Vybrané projevy ochrany „slabší strany“ z pohledu civilního práva procesního. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 29, č. 7–8, s. 46–50.
- 13) ŠÍNOVÁ, Renata. Procesní způsobilost nezletilých účastníků řízení (s přihlédnutím k právní úpravě svéprávnosti v návrhu nového občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2011, roč. 18, č. 17, s. 616–620.
- 14) TELEČEK, Ivo. Kritika přípravy odnětí svobody volby občanského nebo církevního sňatku. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 3, s. 101–103.

Soudní judikatura:

- 1) rozsudek Okresního soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 7 Nc 674/74 prostřednictvím Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.
- 2) rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 6 sp. zn. 12 Nc 405/74 prostřednictvím Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.
- 3) rozsudek Okresního soudu v Mělníku sp. zn. Nc 320/75 prostřednictvím Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.
- 4) sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, 9/1976 Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Cpj 179/75, ze dne 31. 5. 1976.
- 5) nález Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 16/15.

Právní předpisy:

- 1) zákon č. 292/2013 Sb. Zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- 2) zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 3) důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník
- 4) zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- 5) zákon č. 115/2006 Sb., Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- 6) zákon č. 3/2002 Sb. Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
- 7) zákon č. 301/2000 Sb., Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- 8) ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. Ve znění pozdějších předpisů
- 9) vyhláška č. 124/1968 Sb. o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, ve znění pozdějších předpisů
- 10) zákon č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. účinném ke dni 1. 1. 2013
- 11) instrukce Ministerstva vnitra č. 128/1955 Sb. instrukcí a nařízení, o uzavírání manželství před orgány místních národních výborů ve znění účinném ke dni 31. 12. 1964

- 12) zákon č. 265/1949 Sb, Zákon o právu rodinném, ve znění zákona č. 46/1959 Sb. účinném ke dni 1. 9. 1959
- 13) zákon č. 946/1811 Sb. Obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř.z. účinném ke dni 1. 1. 1917

Internetové zdroje:

- 1) BARŠOVÁ, Andrea. *Německo se blíží k právnímu uznání třetí kategorie pohlaví* [online]. *pravni prostor.cz*, 5. října. 2018 [cit. 12. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/nemecko-se-blizi-k-pravnimu-uznani-treti-kategorie-pohlavi>>.
- 2) CONNOR, Steve. *There's nothing wrong with cousins getting married, scientists say* [online]. *Independent.co.uk*, 24. prosince 2008 [cit. 17. února 2019]. Dostupné na: <<https://www.independent.co.uk/news/science/theres-nothing-wrong-with-cousins-getting-married-scientists-say-1210072.html>>.
- 3) HERZOG, Hal. *The Problem With Incest* [online]. *psychologytoday.com*, 11. října 2012 [cit. 3. ledna 2019]. Dostupné na <<https://www.psychologytoday.com/us/blog/animals-and-us/201210/the-problem-incest>>.
- 4) VINTROVÁ, Martina. *Kdy je manželství uzavřeno neplatně* [online]. *bip.cz*, 15. 9. 2017 [cit. 12. února 2019]. Dostupné na: <<http://www.bip.cz/kdy-je-manzelstvi-uzavreno-neplatne/>>.
- 5) ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Následky neplatnosti* [online]. *pravni-prostor.cz*, 19. listopadu 2015 [cit. 12. února 2019]. Dostupné na <<https://www.pravni-prostor.cz/clanky/rekodifikace/nasledky-neplatnosti>>.
- 6) *Rejstřík registrovaných církví a náboženských společností a dalších právnických osob.* [cit. 7. 1. 2019]. Dostupné na: <http://www3.mkcr.cz/cns_internet/>.

Shrnutí práce v anglickém a českém jazyce

Tato práce se zaměřuje na instituty neplatnosti a neexistence manželství. Jejím cílem bylo podrobně zhodnotit současnou úpravu obou institutů se zaměřením na podmínky pro jejich uplatnění. Práce zkoumá neplatnost a neexistenci manželství jak po stránce hmotněprávní, tak po stránce procesněprávní. Výzkumný cíl byl splněn vymezením relevantních ustanovení týkajících se manželství a následně rozbořem jednotlivých důvodů a následků obou institutů. Současná právní úprava je velmi kvalitní, avšak některá ustanovení lze považovat za problematická, v práci jsou proto navrženy jejich vhodnější úpravy de lege ferenda.

This thesis focuses on void and voidable marriage. The goal was to evaluate current legislation of both institutes in detail, with focus on conditions for their application. In the thesis void and voidable marriage were researched from the perspective of both substantive law and procedural law. The research goal was accomplished by defining relevant provisions of law concerning marriage and then analysing both conditions for application and consequences of these institutes. I believe that current legislation is exceptionally executed, but there are provisions of law, that might be problematic. Eventually, modifications de lege ferenda are suggested.

Seznam klíčových slov v anglickém a českém jazyce

Manželství, neexistence, zdánlivost, neplatnost, zákonné překážky, právní následky zániku manželství, rodinné právo

Marriage, nullity, void, voidable, legal obstacles, legal consequences of termination of the marriage, family law